

اربع انہار

(فارسی و ترجمہ اردو)

مؤلفہ

شاہ احمد سعید نقشبندی مجددی

رحمۃ اللہ علیہ

اربع انہار مترجم

مؤلفہ

قطب الاقطاب فرید الدہر وحید العصر حضرت مولانا شاہ
ابو سعید صاحب نقشبندی مجددی۔ کہ مشتمل در اذکار
واشغال و مراقبات سلاسل اربعہ و محتوی بر معمولات و
مراقبات و اشغال خاندان قیوم ربانی مجدد الف ثانی امامنا
وقبلتنا حضرت شیخ احمد فاروقی سرہندی قدس سرہ السامی

سنہ اشاعت اول:۔ ۱۳۱۱ھ مطابق ۱۸۹۳ء

نوٹ

اربع انہار کا اردو ترجمہ آخر میں شامل ہے

طابع:۔ سید صابر علی مشہور آفسٹ پریس کراچی۔

برخی از احوال حضرت شیخ احمد سعید صاحب مجددی مصنف کتاب ہذا

بدانکه آں حضرت فرزند دلبند حضرت شاہ ابو سعید است جامع بود میان علوم شریعت و طریقت و حقیقت و فقه و حدیث و تفسیر و در طریقه عالیه مجددیه مرید حضرت شاہ غلام علی بود و خرقه خلافت و کلاہ اجازت از ایشاں یافت و بحسن تربیت والد ماجد خود حفظ قرآن شریف نمود و علوم عقلیه و نقلیه از مولوی فضل امام و مفتی شرف الدین و علم حدیث و تفسیر از مولوی رشید الدین وغیرہ تلامیذ مولوی شاہ عبدالعزیز دہلوی حاصل نمود از علوم دینی و فیض باطنی بہرہ وافر یافت و حضرت شاہ غلام علی در حق وے و دیگر سه کس خلفائے خود که عبارت از وی و شاہ ابو سعید و شاہ رؤف و مولوی بشارت اللّٰہ بشارت ہائی نیکو داد و تحریر فرمود که ایں چہار کس دریں زمانه ستون دین محمدی اند و چوں شاہ ابو سعید برحمت حق پیوست شاہ احمد سعید بجائی پدر عالی قدر بر سجادہ ارادت و ارشاد سرفراز شد و طالبان حق از بلاد ہندوستان و خراسان و دیگر اقالیم رو بوی آوردند

بحسب حوصلہ خود فوائد بردند و خلفائی وی در اضلاع قندہار و کابل وغیرہ شہرت تمام دارند آخر چون شورش فوج انگریزی در دہلی بوقوع آمد و شہر دہلی لسبب ہہم انگریزی بغارت رسید شاہ احمد سعید باعیال و اطفال خود از ہندوستان ہجرت فرمودہ براہ لاہور عازم حرمین شریفین شد و ہمان جا بماند آخر در سال یک ہزار و صد ہفتاد و ہفت برحمت حق پیوست رحمۃ اللہ علیہ حافظ عبد الغنی و عبد المغنی فرزندان شاہ ابو سعید برادران شاہ احمد سعید ہم در علم و حلم و زہد و تقوی و ریاضت یکتائی وقت و یگانہ زمانہ بودند۔ **ولادت** باسعادت حضرت شاہ احمد سعید باقوال معتبر در سال یک ہزار و دو صد و ہفدہ ہجری است کہ صاحب تذکرہ شاہ غلام علی تاریخ ولادت آن حضرت مظہریہ دان تحریر فرمودہ **وفات** در سنہ یکہزار و دو صد و ہفتاد و ہفت بوقوع آمد

قطعہ تاریخ وفات

حضرت احمد سعید آن نور حق	پیر اسعد میر دین شیخ سعید
خوان نعمت گشت تولیدش عیان	مظہر اسید زاہد شدید
مظہر اسلام گو تحصیل او	ہم بخوان شیخ یقین احمد سعید

واز خلفائے نامدار و اصحاب بلند اقتدار حضرت مولانا شاہ احمد سعید

صاحب قدس اللہ سرہ فی زماننا کہ در رامپور تشریف میدارند
حضرت مولانا مولوی ولی النبی مجددی است کہ در زہد و تقوی و
شریعت و طریقت و طاعت و عبادت و علم و حلم و لطف و
مہربانی ثانی ندارد و شخصی است با وصاف حمیدہ آراستہ و
باخلاق محمدی پیراستہ صاحب صورت و سیرت و اہل ظاہر و
باطن و حال و قال است بسیار از خلق خدا کہ طالب خدا بودند
بخدمت بابرکت آن حضرت حاضر شدند و بمدعا رسیدند و شخصی
کہ بدست حق پرست آنجناب مرید گشت دامن خود پر از گوہر مراد
یافت و سبحانہ تعالی سلامت باکرامت داراد۔

اضعف العباد
محمد بیگ عفا عنہ

اربع انہار

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

حمد بیحد مر خدائے بیہمتا جل وعلا را وصلوٰۃ بیعد نثار روح پرفتوح سرور انبیا صاحب قاب قوسین او ادنیٰ شمس الضحیٰ بدر الدجے سراج بلاد اللہ وخیر عباد اللہ محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ واصحابہٖ وازواجہ الف الف صلوٰۃ وسلام وتحیات زاکیات اما بعد بندۂ لاشۓ بدنام کنندۂ درویشان احمد سعید مجددی نسباً وطریقۃً کان اللہ لہ عوضاً عن کل شئے واضح مینماید کہ حاجی الحرمین الشریفین مقبول رب المشرقین والمغربین حاجی علاء الدین احمد باعث گردیدند کہ مراقبات واشغال کہ در خاندان قیوم ربانی مجدد الف ثانی امامنا وقبلتنا حضرت شیخ احمد فاروقی سرہندی رضی اللہ عنہ معمول اند برای شان بنویس باوجود عدم لیاقت خود از جانب مسئول چارہ ندیدم واز کلام اکابر التقاط نمودہ اذکار واشغال سلاسل اربعہ مشہورہ ارقام نمودم لہذا این رسالہ را باربع انہار مسمی ساختم ومن اللہ التوفیق

ودرتبتها علی اربعة انهار۔ **نہر اول** دربیان اشغال واذکار و مراقبات طریقہ شریفہ مجددیہ قدس اللہ تعالی اسرار اہالیہا۔ بدانکہ نزد حضرت قیوم ربانی مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ کہ ولادت باسعادت شان درسال ۹۷۱ھ احد وسبعین وتسعمائۃ واقع گردید وانتقال باکمال شان در ۱۰۳۴ھ یکہزار سی وچہار ازیں دار پر ملال رو دادہ خورشں گفت تاریخ ع

عمر احدی مجدد الفیض والو ترحیل بود نقشبند تقوی

انسان مرکب از دہ لطیفہ است پنج از عالم امر و پنج از عالم خلق لطائف عالم امر قلب وروح وسر وخفی واخفی کہ اصول اینہا فوق عرش مجید اند وبلامکانیت تعلق دارند حق تعالی بقدرت کاملہ خویش این جواہر مجردہ را در چند محل از جسم انسان موضوع ساختہ وبسبب علائق وعوائق حظوظ نفسانی اینہا اصول خود را فراموش نمودہ اند تا آنکہ بتوجہ شیخ کامل مکمل از اصول خود آگاہ وخبردار میشوند ومیلے باصول خود میکنند وجذبات الٰہیہ فوق بتہا ہویدا میگردد حتی یصلوا الی الاصل ثم الی اصل الاصل ثم وثم وثم حتی ینتہی الی الذات البحت المعرات عن الصفات والشیونات فیحصل لہ الفناء الاتم والبقاء الاکمل۔ ولطائف عالم خلق لطیفہ

نفس و اربع عناصر اند و اصل ہر لطیفۂ عالم خلق لطیفۂ از لطائف عالم
امرست چنانچہ اصل نفس اصل قلب است و اصل باد اصل روح
است و اصل آب اصل سرست و اصل نار اصل خفی ست و اصل
خاک اصل اخفی است و ہر لطیفہ را ازیں لطائف نور جدا است
چنانچہ نور قلب زردست و نور روح سرخ و نور سر سفید و نور خفی
سیاہ و نور اخفی سبز و نور نفس بعد از ترکیہ انگارم کہ نور بے کیف
باشد و ہر لطیفہ زیر قدم نبی از انبیاء اولوالعزم واقع شدہ است
چنانچہ قلب زیر قدم آدم علیہ السلام است و روح زیر قدم حضرت
نوحؑ و حضرت ابراہیم علیہما السلام است و سر زیر قدم حضرت
موسیٰ علیہ السلام و خفی زیر قدم عیسیٰ علیہ السلام و اخفی زیر قدم
حضرت خاتم الرسل محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم
است مشائخ کرام رحمۃ اللہ علیہم اول تہذیب لطائف عالم امر
مقرر نمودہ اند و برائے او سہ طریق وضع فرمودہ اند۔ طریق
اول ذکر است اسم ذات باشد یا کہ نفی و اثبات اسم ذات باین
روش کہ زبان بکام چسپاند دل را از خواطر و از حدیث النفس
تہی سازد و صورت بزرگی کہ ازو تلقین ذکر یافتہ با ادب تمام روبروی
خود دارد و بزبان دل کہ محلش زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت

است اسم مبارک اللّٰه اللّٰه بگوید و مفهوم آن که ذات است موصوف
بصفات کامله و منزه از سمات ناقصه که بران ایمان آورده ایم در
لحاظ دارد و در تمام اوقات برین ذکر مواظبت نماید تا دل بذکر جاری
شود بعد ازان از لطیفهٔ روح که مکانش زیر پستان راست ست
باز از لطیفهٔ سر که محل او برابر پستان چپ بفرق دو انگشت مایل بوسط
سینه است ذکر کند بعده از لطیفهٔ خفی که مکانش برابر پستان راست
بفرق دو انگشت مایل بوسط سینه است باز از لطیفه اخفی که جایش
وسط سینه است ذکر نماید تا آنکه لطایف خمسه جاری بذکر شوند
باز از لطیفه نفس که محل او پیشانی است باز از قالبیه که محلش تمام
بدن است تا از هر بن موے ذکر هویدا گردد این را سلطان الاذکار
می نامند بدانکه هر لطیفه عالم امر را اصلی است فوق العرش تا باصل
خود نمیرسد فنای او حاصل نمی شود چنانچه اصل قلب تجلی افعال
الهی است و اصل روح صفات ثبوتیه و اصل سر شیونات ذاتیه
و اصل خفی صفات سلبیه و اصل اخفی شان جامع پس بلحاظ
این اصول نیز مراقبات می کنند بایں طریق که قلب خود را مقابل
قلب مبارک آنحضرت صلے اللّٰه علیه وسلم داشته بجناب الهی عرض
نماید که فیض تجلی افعالی که از قالب مبارک حبیب خدا صلے اللّٰه

علیہ وسلم بقلب آدم علیہ السلام رسیدہ است در قلب من برسان
پس فنائے لطیفۂ قلب در تجلی فعلی خواہد شد دریں وقت افعال خود
و افعال تمام مخلوقات از نظر سالک مختفی میشوند بجز فعل یک فاعل
حقیقی در نظرش ہیچ نمے آید۔ ولایت قلب را ولایت آدم علیہ السلام
میگویند و سالکے ازیں ولایت واصل میشود او را آدمی المشرب
میگویند ہمچنین لطیفہ خود را مقابل روح مبارک حضرت صلوٰۃ اللہ علیہ
ساختہ عرض نماید کہ فیض تجلیات صفات ثبوتیہ کہ روح مبارک
حضرت صلوٰۃ اللہ علیہ وآلہ بروح حضرت نوح و حضرت ابراہیم
علیہما السلام رسیدہ در روح من برسد شخصے کہ ازیں لطیفہ واصل
میشود او را ابراہیم المشرب نامند دریں وقت سالک صفات خود را
از خود و از جمیع ممکنات مسلوب ساختہ بحضرت حق سبحانہ منسوب
خواہد دید ہکذا لطیفہ سر خود را مقابل سر شریف آنحضرت صلے اللہ
علیہ وسلم نمودہ عرض نماید کہ فیض شیونات ذاتیہ کہ از سر مبارک
حضرت سید البشر علیہ الصلوٰۃ والسلام در سر حضرت موسیٰ علیہ السلام
رسیدہ است در سر من برسد سالکی کہ ازیں راہ واصل حق سبحانہ
وتعالیٰ میشود آنرا موسوی المشرب میگویند دریں وقت ذات خود را
در ذات حضرت حق مستہلک می یابد بعد ازاں لطیفہ خود را محاذی

وصف: لطیفهٔ اخفیٰ

لطیفہ خفی رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم ساختہ عرض نماید کہ فیض صفات
سلبیہ کہ از خفی حضرت صلوات اللّٰہ علیہ بخفی رسیدہ است در خفی
من برسد سالکے کہ ازین راہ برسد نامش عیسوی المشرب است
تفرید و تجرید حق سبحانہ ازین جمیع عالم درینمقام مشہود سالک میشود
پس لطیفہ اخفی خود را مقابل اخفی سید الوری صلے اللّٰہ علیہ وسلم
داشتہ بجناب الٰہی عرض نماید کہ فیض شان جامع کہ در اخفی حبیب
خود رسانیدہ در اخفی من برسان سالکے کہ ازین راہ واصل مقصود
میشود بہ محمدی المشرب ملقب می گردد و تخلق باخلاق اللّٰہ درین
درجہ نصیب سالک میشود ❊ مصرع ❊ تا یار کرا خواہد و میلش بکہ باشد

وصف: نفی و اثبات

وطریق ذکر نفی و اثبات اینست کہ اول نفس خود را از زیر ناف بند
کند و بزبان خیال کلمہ لا را از ناف تا بدماغ خود رساند و لفظ اٰلہ را
بر دوش راست فرود آرد و لفظ الا اللّٰہ را بر دل ضرب کند بوجہی کہ
اثر ذکر بلطائف دیگر برسد و لفظ محمد رسول اللّٰہ را در وقت گذاشتن
نفس بخیال بگوید و شرط است در ذکر لحاظ معنی کہ نیست ہیچ مقصود
بجز ذاتِ پاک و در وقت نفی نفی ہستی خود و نفی جمیع موجودات
نماید و در وقت اثبات اثبات ذات حق سبحانہ ملحوظ دارد و نیز
از شرط است در ذکر بعد از چند بار بزبان خیال بحال خاکساری

ونیاز مندی مناجات والتجا نمودن کہ خداوندا مقصود من توئی ورضائے تو محبت ومعرفت خود بدہ وتوجہ خود بسوئے قلب وتوجہ قلب بذات الہی داشتن ضرور است کہ حصول نسبت حضور بدون این دو چیز محال است واین توجہ را وقوف قلبی گویند باید کہ دل را از خواطر نگہدارد تا خواطر غلبہ نکند واین را نگہداشت گویند حبس نفس در ذکر مفید است حرارت قلب وذوق وشوق ورقت ونفی خواطر ومحبت از فواید حبس نفس است ومیتواند کہ موجب حصول کشف باشد ودر ذکر نفی واثبات رعایت عدد طاق معمول است لہذا این را وقوف عددی گویند واین ذکر ماثور از حضرت خضر علیہ السلام است کہ بحضرت خواجہ عبدالخالق غجدوانی رحمۃ اللہ علیہ تعلیم فرمودہ بودند پس اگر دریک دم تا بست ویک بار رسانیدہ فائدہ ندہد عمل او باطل است از سر گیرد وشروط را نیک نگہدارد۔

(وقوف قلبی یعنی نگہداشت)

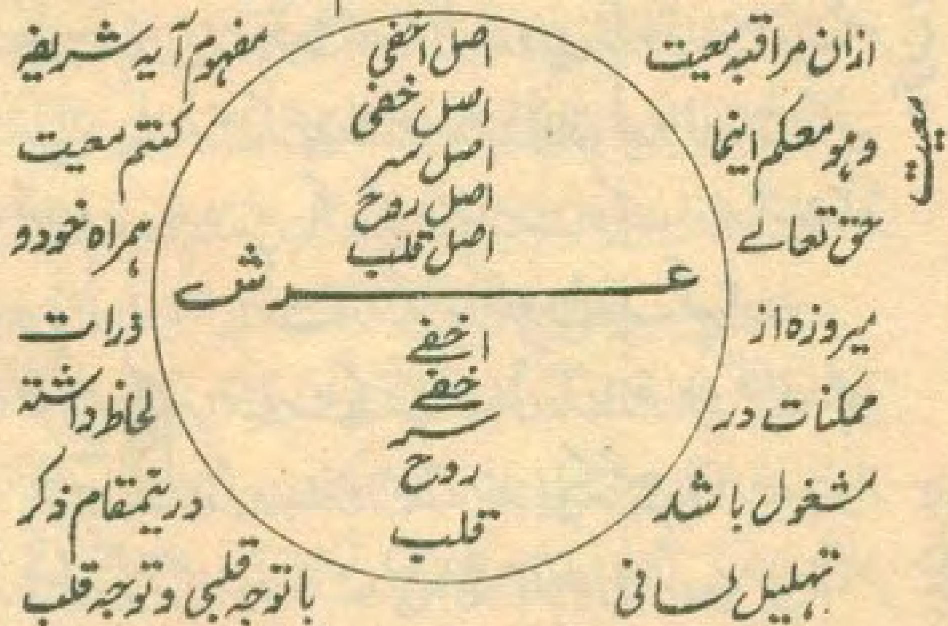
(وقوف عددی)

طریق دوم مراقبہ است کہ آن نگہبانی دل از خواطر ونگرانی الہی است بدون ذکر وبدون رابطۂ مرشد باید کہ جمیع اوقات بہ نیاز وشکستگی تمام متوجہ ذات الہی باشد تا توجہ الی اللہ بے مزاحمت خطرہ ملکہ گردد واین را حضور گویند ومقصود از ذکر ہمین است۔

(مراقبہ بدون رابطہ)

طریق سوم استفادہ است از صحبت شیخ کامل مکمل کہ ہمین توجہ و

اخلاص او دل از غفلت پاک گردد و بجاذبہ محبت او انوار مشاہدہ الٰہی در او درخشندہ گردد و در حضورش برعایت ادب و رضاء خاطر و در غیبت بہ نگہداشت تصور او فیض یاب شود فرمودہ اند کہ این طریق موصل تر و آسان تر است و این را ذکر رابطہ گویند و چون دل را حضور و جمعیت حاصل شود و خطرہ تا چہار گھڑی خطور نکند علامت تمامی دائرہ امکان کہ دائرہ اولست گفتہ اند و بعضے دیدن انوار را علامت قطع دائرہ مذکور گفتہ اند نیمہ دائرہ امکان از زمین تا بعرش و نیمہ دیگر تا بالای عرش و عالم خلق زیر عرش است بعد

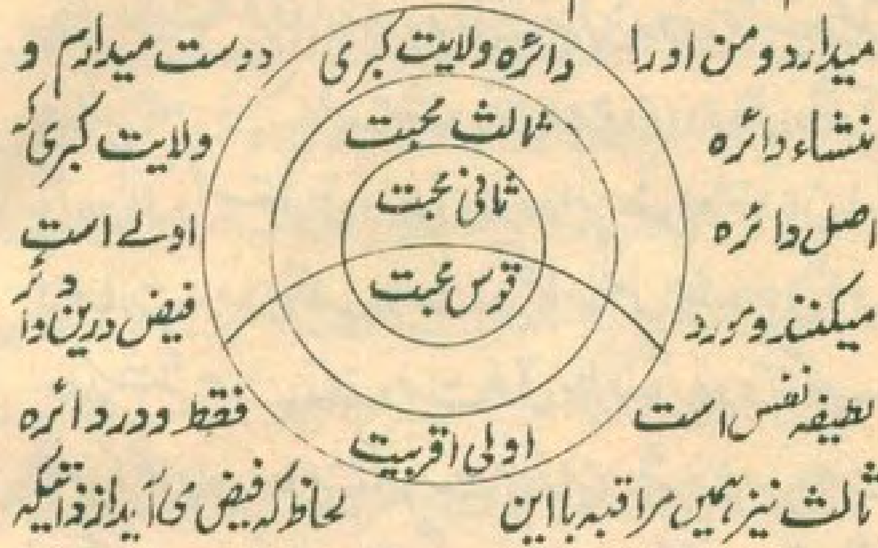

ازان مراقبہ معیت مفہوم آیہ شریفہ وہو معکم اینما کنتم معیت حق تعالے ہمراہ خود و ہر ذرہ از ذرات ممکنات در لحاظ داشتہ مشغول باشد درین مقام ذکر تہلیل لسانی با توجہ قلبی و توجہ قلب

بحق سبحانہ بالحاظ معنی بسیار فائدہ دارد مراقبہ در ولایت صغری کہ ولایت اولیا است میکنند مورد فیض در یخبا

دائرہ ولایت صغری

لطیفہ قلب است این دائرہ ثانی است و آنرا دائرہ ظلال اسماء و صفات نیز گویند و درینجا سیر در تجلیات افعالیہ الہیہ میشود و توحید وجودی و ذوق و شوق و آہ و نالہ و استغراق و بیخودی و دوام حضور و نسیان ماسوی کہ عبارت از فنای قلب است درینجا حاصل میشود چون توجہ احاطہ شش جہت نماید و جہت فوق برطرف گردد و تزکیہ نفس کہ محل او وسط پیشانی است می نمایند و شروع سیر ولایت کبری کہ ولایت انبیا است میگردد این ولایت متضمن سہ دائرہ و یک قوس است در دائرہ اولی مراقبہ اقربیت مفہوم آیہ شریفہ نحن اقرب الیہ من حبل الورید یعنی فیض می آید از ذاتیکہ نزدیک تر است بسوی من از رگ جان من و منشاء دائرہ اولی ولایت کبری است ہر لطیفہ نفس و لطائف خمسہ مینمایند درینجا نیز ذکر تہلیل بزبان و خیال بشرائط ترقی می بخشد و حضور و نگرانی و عروج و نزول و جذبات مانند قلب درینجا نقد وقت میشود بلکہ انجذاب تدریجاً تمام بدن را میشود و کیفیات و حالات بہ نسبت قلب بیرنگ و بے مزہ است اما بعد قوت گرفتن بہ نسبت لطیفہ نفس قلب فراموش میگردد و در دائرہ ثانی مراقبہ محبت

مفهوم آیه شریفه یحبهم و یحبونه یعنی فیض می آید از ذاتیکه مرا دوست
میدارد و من او را دوست میدارم و
نشاء دائره ولایت کبری که
اصل دائره اولے است
میکنند و مورد فیض درین دائره
لطیفه نفس است فقط و ورد دائره

ثالث نیز همین مراقبه با این لحاظ که فیض می آید از ذاتیکه
مرا دوست میدارد و من او را دوست میدارم و منشاء دائره
ثالث که اصل دائره ثانی ولایت کبری ست میکنند و همچنین در
قوس یعنی فیض مے آید از ذاتیکه مرا دوست میدارد و من
او را دوست میدارم و آن ذات منشاء دائره قوس که اصل دائره
ثالث ولایت کبری ست این اصول سه گانه اعتبارات اند
در حضرت ذات که مبادی صفات و شیونات شده اند فرد
هر زمانے روئے جانان از نقابے دیگر است ∴ هر حجابی را که طے کردی حجابی دیگر است
شرح صدر و مقام صبر و دوام شکر و رضا که چون و چرا بر حکم قضا
برخیزد و در قبول تکلیفات شرعیه احتیاج دلیل نماند و استدلالی
بدیهی گردد و اطمینان از شورشها مقام جذبه و قوت یقین

بمواعید الہی واستہلاک واضمحلال چنانچہ برف در آفتاب میگذارد
و توحید شہودی وانتفاء اناکہ وجود و توابع وجود را باو سبحانہ منسوب
داند و در اطلاق لفظ انا برخود مسامحت نتواند کرد و متہم داشتن
نیات و دید قصور کہ بغیر شر و منقصت درخود نہ بیند و تہذیب
اخلاق سلوک و تزکیہ از رذائل حرص و بخل و حسد و حقد و کبر و حب
جاہ و عجب وغیرہ درین مقام بلند دست میدہد بعد از تمام شدن
ولایت کبری و سیر اسم الظاہر سیر و سلوک در اسم الباطن و ولایت
علیا کہ ولایت ملائکہ کرام علیہم السلام است در پیش مے آید درین
ولایت کار بعناصر ثلثہ سوائے عنصر خاک می افتد در اینجا مراقبہ
ذاتیکہ مسمی باسم الباطن ست و منشاء ولایت علیا است میکنند
ذکر تہلیل و صلوۃ نافلہ در اینجا ترقی می بخشد و توجہ و حضور و عروج
و نزول عناصر ثلثہ را بہم میرسد و وسعت عجیب در باطن پیدا میشود
و مناسبتے بملاء اعلی حاصل میگردد و میتواند کہ ملائیکہ کرام ظاہر شدن
گیرد و اسراریکہ لائق ستر و اخفاست مدرک گردد بعد حصول سیر اسم
ہو الظاہر و ہو الباطن دو بازو برائے سیر لسوی مقصود کہ ذات بحت
است حاصل میشوند یعنی بعد تمام شدن ولایت علیا اگر فضل الہی
شامل حال بندہ میشود سیر در کمالات نبوت واقع میشود و آن عبارت

دائرہ کمالات نبوت

از دوام تجلی ذاتی بے پردہ اسماء صفات است اینجا
مراقبہ ذات بحت کہ منشاء کمالات نبوت است
میکنند و مورد فیض لطیفہ عنصر خاکست فقط درینمقام شرف کہ
قطع یک نقطہ بہتر از جمیع مقامات ولایت است حضور بیجہت
حاصل مے شود و نگرانی و طپش طلب و بیتابی شوق زایل میگردد
و بر و یقین دست میدہد دست حال و مقام معرفت ازینجا کوتاہ
است لاتدرکہ الابصار بر صدق حال گواہ درینجا یافت وادراک
علامت نارسائی است نکارت و جہالت نسبت باطن و وصل
عریان حاصل می شود وصول است حصول نیست فرد
اتصالی بی تکیّف بیقیاس ٭ ہست رب الناس را باجان ناس
صفائی وقت و حقیقت اطمینان و اتباع بما جاء بہ المصطفےٰ صلی
اللہ علیہ وآلہ وسلم و کمال وسعت نسبت باطن و بیکیفی و یاس و
حرمان دست میدہد و معارف و حقایق اینجا شرایع ست این مقام
انبیاست و تابعانرا بہ تبعیت و وراثت حاصل میشود و توحید
وجودی و شہودی از معارف بودہ در راہ میماند بعد ازآن مراقبۂ
ذات بحت کہ منشاء کمالات رسالت ست می کند و مورد فیض
در اینجا تا آخر تا ہیئتہ وحدانے سالک است کہ بعد تقریر و تکمیل

دائره کمالات رسالت

لطائف عشره حاصل شده عروج و نزول و
انجذاب بنصیب تمام بدن است و تلاوت
قرآن مجید و نماز بطول قنوت و کمالات ثلثه و حقائق
سبعه و جز آن که من بعد پیش می آید ترقی می بخشد و همین بیرنگیها و لطافت
در پیش می آید که این مقامات بلند درجات امواج بحر غیر متناهی
است ذات بحت الہی ست جل جلاله و عم نواله بعد ازان مراقبه
ذات بحت که منشاء کمالات اولوالعزم ست میکنند من بعد مراقبه

دائره کمالات اولوالعزم

حقیقة کعبه ربانی که عبارت از ظهور سرادقات
عظمت و کبریاے ذات الہی ست باین طریق
می کنند که فیض می آید از ذات بحت که مسجود جمیع
ممکنات و منشاء حقیقة کعبه است درین جا عظمت و کبریائی
حضرت حق سبحانه مشهود می شود و هیبتے بر باطن سالک

دائره حقیقت کعبه ربانی

غلبه می کند چون فنا و بقا باین مرتبه
مقدسه حاصل می شود سالک خود را متصف
باین شان مے یابد و توجه ممکنات بجانب خویش
مے داند بعد ازان مراقبه حقیقت قرآن مجید باین روش میکنند
که فیض مے آید از مبدء وسعت بیچون حضرت ذات که منشاء

حقیقة قرآن است بو اطن کلام اللّٰہ دریں مقام ظاہر میگردد و ہر حرفے را از حروف کلام مجید دریا می یابد کہ موصل کعبہ مقصود است و

دائرہ
حقیقۃ قرآن مجید

در وقت قراءت قرآن مجید زبان قاری حکم شجرہ موسوی پیدا می کند و برائے قراءت قرآن تمام قالب زبان می گردد و علامت انکشاف انوار قرآن مجید غالباً ورود ثقلی است بر باطن عارف گویا کہ آیۃ کریمہ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ایما باین معرفت دارد فوق این مرتبہ مقدسہ مرتبہ ایست بسی عالی کہ حقیقت صلوۃ است درآنجا مراقبہ باین لحاظ معمول است کہ فیض می آید از کمال وسعت بیچون حضرت ذات کہ منشا حقیقۃ صلوۃ

دائرہ
حقیقت صلوۃ

است بر ہیئۃ وجدانی سالک از وسعت و علو این مقام چہ لب کشاید کہ حقیقۃ قرآن مجید یک جزو اوست و حقیقت کعبہ جزو دیگر است سالکے کہ ازین حقیقت مقدسہ بہرہ مے یابد در وقت ادائے صلوۃ ازین دار فانی برمے آید و در دار اخروی داخل میشود و حدیث شریف أَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ درین مقام بوجہ کمال رو میدہد و باینحالت شریفہ حضرت سید الانام علیہ

الصلوٰۃ والسلام اشارہ فرمودہ قال الصلوٰۃ معراج المومن و
ایضاً قال اقرب مایکون العبد من الرب فی الصلوٰۃ اگر نماز کردن
نمی فرمود نقاب از چہرۂ مقصود کہ می کشود طالب را دلالت
بمطلوب کہ می نمود نماز است لذت بخش غمگساران و نماز است
راحت دہِ بیماران اَرِحنی یا بلالُ رمزیست ازین ماجرا و قرۃُ
عَینی فی الصّلوٰۃ اشارتیست باین متمنّا از عدم آگاہی حقیقتِ
نماز ست کہ جم غفیر ازین طائفہ تسکین اضطراب خود را در پردہ ہائے
نغمہ مطالعہ نمودہ اند و مطلوب خود را از سماع و وجد و تواجد جستہ
اند لاجرم رقص و رقاصے را دیدن خو گرفتند اگر شمہ از حقیقتِ
عادت
کمالات صلوتیہ برایشان منکشف شدی ہرگز دم از سماع و نغمہ
نزدی و یاد وجد و تواجد نکردی **مصرع** چون ندیدند حقیقت رہ افسانہ زدند
بر فوق مرتبہ حقیقت صلوٰۃ معبودیت صرف است کہ اصل کل و
ملاذ ہمہ ست دران موطن وسعت نیز کوتاہی مینماید و امتیاز ہم در
راہ مینماند و سیر قدمی تمام میشود لیکن الحمدللہ کہ نظر را از آنجا منع
نفرمودہ **مصرع** بلا بودی اگر اینہم نبودی ٭ درینجا
مراقبۂ ذاتیکہ معبود صرف است میکنند گنجائیش
دارد کہ در امر قِفْ یا محمدؐ اشارتے باین کوتاہی قدم

دائرہ
معبود صرفہ

بوده باشد یعنی ساکن باش اے محمدؐ و قدم پیشتر منہ کہ فوق مرتبہ
حقیقت کہ از مرتبہ وجوب صادر است و مرتبہ تجرد و تنزہ حضرت
ذات تعالی و تقدس قدم را آنجا جولانگاہے نیست و گنجایش نہ
حقیقت کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ درین مقام ثابت می شود و نفی عبادت
الٰہ غیر مستحقہ اینجا صورت می بندد و اثبات معبود حقیقی کہ بجز او
مستحق عبادت نیست درین مقام حاصل می شود و کمال امتیاز
درمیان عابدیت و معبودیت اینجا ظاہر میگردد و عابد از معبود
کما ینبغی جدا میشود و معلوم کند کہ معنی کلمہ لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ نسبت
بحال منتہیان لا معبودَ اِلَّا اللّٰہ چنانکہ نسبت مبتدیان لا موجود
الا اللہ و بحال متوسطان لا مقصود الا اللہ ست ترقی درین مرتبہ
مقدسہ در نظرِ وحدت بصر موقوف است بعبادت صلوٰۃ است
کہ کارِ منتہیانست باید دانست کہ سیر حقایق الٰہیہ تا اینجا تمام
میشود درین حقایق ترقی موقوف بر تفضل است اکنون شروع
سیر در بیان حقایق انبیا علیہم السلام نمودہ میشود و ترقی درین
حقایق منوط بر محبت سید الابرار صلی اللہ علیہ وسلم بدانند چنانکہ
حضرت حق سبحانہ ذات خود را دوست میدارد و ہمچنین صفات و
افعال خود را دوست میدارد ہر کدام ازین افراد محبت دو اعتبار

دارد یکے محبّیت و دیگر محبوبیت ظہور کمالات محبیت ذاتیہ
درحضرت کلیم علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام و ظہور کمالات صفاتی
و محبوبیت اسمای در حضرت خلیل علیہ السلام و دیگر انبیاء علیہم السلام
متحقق است پس اول شروع سیر سالک در کمالات صفاتی و حقیقت
ابراہیمی کہ مقام خلت کنایہ ازان است می شود درینجا مراقبۂ ذاتیکہ
منشاء حقیقۃ ابراہیمی است میکند اینمقام بسے شگرف و کثیر البرکات
است انبیاء درین مقام تابع اند حضرت خلیل را و
حبیب الرحمن علیہ الصلوٰۃ والسلام بامر اتبع مِلّۃ
اِبراہِیمَ حَنِیفًا مامور است لہذا صلوٰۃ و برکات مطلوبہ

دائرہ
حقیقت ابراہیمی

خود را تشبیہ میفرمایند بصلوٰۃ ابراہیم علیہ السلام حیث علّم اُمّتہ
بقولہ اَللّٰھُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی
اِبْرَاھِیْمَ وَعَلٰی اٰلِ اِبْرَاھِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ۔ اَللّٰھُمَّ بَارِکْ عَلٰی
مُحَمَّدٍ وَعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰی اِبْرَاھِیْمَ وَعَلٰی اٰلِ
اِبْرَاھِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ۔ درینجا در باب خیر و برکت اینمقام درود
شریف بکثرت خواندن درین مقام ترقی مے بخشد و انس خاص و
خلوت باختصاص سالک را با حضرت حق سبحانہ بالعکس دست
میدہد و محبوبیت صفاتی کہ در عالم مجاز عبارت از محبوبیت خط

وخال وقد وعارض است جلوہ گرمی شود بعد تمامی ازین مقام
سیر سالک در حقیقت موسوی کہ کنایہ از محبت صرفہ است واقع
میشود درینجا مراقبہ ذاتیکہ محب خود است ومنشاء حقیقت
موسوی ست می کنند درین مقام کیفیت عجیب بقوۃ تمام ظہور
می کند ومحب ذات مرذات خویش را جلوہ گرمی شود و باوجود ظہور
محبت ذاتی شان استغنا وبے نیازی نیز آشکارا
مے گردد وہمین سراست کہ در بعضے مواقع کلمات
گستاخانہ از حضرت کلیم علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام
سرزدہ اند کما قال اللہ سبحانہ حکایۃً عن قولہ اِنْ ھِیَ اِلَّا فِتْنَتُکَ
درین مقام درود اللھم صل علی محمد وآلہ واصحابہ وعلے جمیع
الانبیاء والمرسلین خصوصًا علی کلیمک موسی ترقی مے بخشد وفوق
این مقام مرتبہ حقیقۃ الحقایق کہ عبارت از حقیقت محمدیست
علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام درینجا مراقبہ ذاتیکہ محب خودست
ومحبوب خود است ومنشاء حقیقت محمدیست میکنند گویا دو میم
اسم مبارک محمد برین محبیت ومحبوبیت اشارہ
می فرماید درین مرتبۂ مقدسہ فنا وبقا بطرز
خاص رو میدہد واتحاد خاص بآن سرود درین و

دائرہ
حقیقت موسوی

دائرہ
حقیقت محمدی

دنیا میسر مے شود معنی رفع توسط کہ اکابر اولیا بآن قایل اند اینجا
معلوم می گردد تابع بمتبوع بر نہجے تشابہت پیدا میکند کہ گوئی اسم
تبعیت از میان برخیزد و چنان متوہم میشود کہ تابع در رنگ متبوع
ہرچہ می گردد از اصل می گردد گویا کہ ہر دو از یک چشمہ آب میخورند
و ہر دو ہم آغوش یک کنار اند و ہر دو از یک بستر اند و ہر دو رنگ شیر
و شکر اند باین ہمہ محبت خاص با سید المرسلین صلے اللہ علیہ وسلم
پیدا می شود کہ معنی قول امام الطریقہ حضرت مجدد الف ثانی محبوب
سبحانی رضی اللہ عنہ ہویدا میگردد آنجا کہ فرمودہ اند کہ خدای عز و
جل را برای آن دوست می دارم کہ رب محمد صلی اللہ علیہ وسلم
درین مقام در جمیع امور و حرکات و سکنات دینی و دنیوی اتباع
محبوب رب العالمین سید الانبیاء والمرسلین صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم
کمال مرغوب میشود کثرت درود ترقی مے بخشد بدانکہ حقیقۃ محمدی
علی صاحبہا الصلوۃ والسلام کہ ظہور اول است حقیقۃ الحقایق است
بآن معنی کہ حقایق دیگر چہ حقائق انبیاء کرام و چہ حقایق ملائکہ عظام
علیہ و علیہم الصلوۃ والسلام کالظل اند مر اورا بعد از
حقیقۃ محمدی وصول سالک در حقیقت دائرہ احمدی
میشود در ینجا مراقبہ ذاتیکہ محبوب خود و منشاء

دائرہ
حقیقت احمدی

حقیقت احمدیت میکنند درین مقام علو نسبت با شعشان انوار
ظهور میفرماید و کیفیتے عجیب و غریب دست میدہد کہ از تقریر و تحریر
بیرون نسبت انکشاف محبوبیت ذاتی درین مقام عالی کہ عبارت از
ظہور و داد مجہول است بنظر ذات قطع نظر از صفات جمیلہ او کہ تحت
وخال وغیرہ میباشد چنانکہ در خلت در بیان محبوبیت صفاتی گذ
در ذات محبوب چیزے میباشد کہ موجب تعشق محبوب میگردد
امر یست ذوقی تا ذوق نہ دہند در نیابد خوش گفت فرد
آن دارد آن نگار کہ آنست ہر چہ ہست ؛ آنرا طلب کنند حریفان کہ آن کجاست
و دیگری میگوید فرد شاہد آن نیست کہ موی و میانے دارد؛
بندہ طلعت آن باش کہ آنی دارد؛ درینجا درود اللّٰہم صلّ
علی سیدنا محمد و علیٰ آل سیدنا محمد و اصحاب سیدنا محمد افضلَ
صَلوٰتِکَ عَدَدَ مَعْلُوْمَاتِکَ وَبَارِکْ وَسَلِّمْ کذلک ترقی می بخشد
اکنون بجہت ایضاح مقام سطری چند از مکتوبات قدسی آیات
حضرت قیوم ربانی مجدد الف ثانی رحمہ اللہ تعالی و افاض علینا
من برکاتہ و کمالاتہ ایراد می شود قال رحمۃ اللہ علیہ کہ حضرت پیغمبر ما
صلے اللہ علیہ وسلم مسمی بدو اسم اند و ہر دو اسم مبارک شان در
قرآن مجید مسطور اند فرمودند محمد رسول اللہ و نیز فرمودند در حکایت

بشارت روح اللہ اسمہ احمد و ہر کدام این دو اسم مبارک را ولایت
علیحدہ است ولایت محمدی ہرچند ناشئے از مقام محبوبیت اوست
علیہ الصلوٰۃ والسلام اما آنجا محبوبیت صرف کا ین نیست فرحی از نشأ
محبت نیز دارد اگرچہ آن مزج اورا بالاصالۃ ثابت نباشد اما مانع
مقام محبوبیت صرف است ولایت احمدی ناشی از محبوبیت صرف
است کہ شائبہ محبت ندارد واین ولایت از ولایت پیش قدم بود
بیک مرحلہ بمطلوب نزدیک تر است و محب مرغوب ترچرا کہ محبوب
ہرچند در محبوبیت تمام تر بود و استغنا و بے نیازی او کامل تر باشد
در نظر محب زیبا تر درآید و رعنا تر نماید و بیشتر محب را بخود منجذب
سازد و شیفتہ و والہ تر گرداند **فرد** نہ تنہا آفتم زیبائی اوست ؎
بلائے من زنا پروائی اوست ؎ مراد از بلا افراط عشق است کہ مطلوب
عاشق است سبحان اللہ احمد عجب اسمی ست سامی کہ مرکب از
کلمہ مقدسہ احد است و از حلقہ حرف میم کہ از غوامض اسرار الٰہی
است جل شانہ در عالم بیچون گنجایش ندارد کہ در عالم چون تعبیر
از ان سر مکنون بغیر از حلقہ میم توان کرد اگر گنجایش میداشت حضرت
حق سبحانہ و تعالیٰ شانہ بآن تعبیر میفرمود و احد است کہ لا شریک
لہ ست و حلقہ میم طوق عبودیت است کہ بندہ را از مولیٰ متمیز

گردانیده است پس بنده همان حلقه میم است و لفظ احد از برای
تعظیم او آمده است و اظهار اختصاص او کرده علیه و علی آله الصلوٰة
والسلام **سوال** :- فنا و بقا که مشایخ قرار داده اند و ولایت را
بران مربوط ساخته بچه معنی است و این فنا و بقا که در تعین محمدی گفته
شد کدام معنی دارد؟ **جواب** فنا و بقا که ولایت بر آن مربوط است
فنا و بقا شهود است اگر فنا زوال است باعتبار نظر است و اگر
بقا اثبات است آنهم باعتبار نظر است آنجا صفات بشری را
استتار است نه زوال و فنا این تعین نه این چنین بلکه اینجا
صفات بشری را زوال وجودی متحقق است و انخلاع از جبری
بروحی کاین و در جانب بقا اینجا نیز بنده هر چند حق نشود و از
بندگی نه بر آید اما بحق نزدیک تری افتد و معیت بیشتر پیدا
می کند و از خود دور تر گشته احکام بشری از وی مسلوب می گردد
انتهی۔ بعد از طے حقیقة احمدی حب صرف در پیش می آید در اینجا
مراقبہ ذاتیکہ منشاء حب صرف است میکنند علو و بیرنگی این
مقام لازم است بسبب قرب این مرتبه از ذات مطلق ولاتعین
زیرا که اول چیزے که از ذات مطلق بر منصۂ ظهور آمده حب است
که منشاء ظهور و مبدء خلق مخلوقات است حدیث شریف

دائره
حب صرفه

كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَاَحْبَبْتُ اَنْ اُعْرَفَ فَخَلَقْتُ
الْخَلْقَ لِاُعْرَفَ نص قاطع است برین مدعا
وہذا ہو الحقیقۃ المحمدی عند التحقیق و ما بینا اولاً
ہو ظلہا حدیث قدسی لَوْلَاکَ لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلَاکَ وَلَوْلَاکَ
لَمَا اَظْہَرْتُ الرُّبُوْبِیَّۃَ رمز لیست ازین ماجرا فافہم ولا تکن
من القاصرین این مقام مخصوص لسید الاولین والآخرین صلے
اللہ علیہ وعلے آلہ واصحابہ اجمعین است وحقایق انبیاء دیگر درین
مقام یافتہ نمی شود و من بعد این مقام مرتبہ لاتعین وحضرت
اطلاق است کہ قدم را در آنجا جولانگاہے نیست سیر نظری البتہ
می شود چونکہ حضرت ذات را انتہا نیست نظر بیچارہ حیران و
سرگردان است خوش گفت **فرد** دامان نگہ تنگ و گل حسن تو بسیار ؏
گلچین بہار تو ز دامان گلہ دارد ؏ وہذا المقام ایضاً خاص لسید
الکائنات علیہ الصلوۃ والتسلیمات درینجا مراقبہ ذاتیکہ مبرا و
منزہ از تعینات است میکنند اینست بیان مقامات بر سبیل
ایجاز و اختصار کہ حق تعالی محض بفضل خویش امام مجدد الف ثانی
رحمۃ اللہ علیہ وجزاہ عنا خیر الجزاء را باین سرفراز و ممتاز ساختہ
وطریق جدیدہ عنایت فرمودہ ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء

اللہ ذوالفضل العظیم عالمے را از علماء اعلام و عقلاء واذکیای
ذوی الافہام حضرت ممدوح و فرزندان عالیشان و خلفای بلند
مکان باین مقامات قرب بہرہ ور و کامیاب ساختہ است
چنانچہ این ذرۂ بیمقدار و لاشئے بی اعتبار را نیز حضرتین کریمین و
الشیخین الاعظمین والقیوم الافہمین والقطبین الاکملین احدہما
ملجاے و ملاذی جناب مستطاب والدی ماجدی محی السنۃ
قاطع البدعۃ مصدر حلم وحیا منبع جود و سخا کوہ تمکین و استقامت
واقف اسرار طریقت و حقیقت فی عصرہ وحید و فی زمانہ فرید
مولانا و ہادینا حضرت شاہ ابوسعید صاحب ادام اللہ ارشادہم
علی مفارق الطالبین الی یوم الدین کہ تاریخ تولد شریف شان
ازین مصراع ہویدا است **تاریخ** عالم و حافظ و ولی باداﺓ و اسم
مبارکش ازین بیت بطرز تعمیہ جلوۂ بیان میدہد **معمہ**
قدت را بوی سطر چو دید ﺓ کلاہ سعادت بپوشید عیدﺓ فی المہد
ینطق عن سعادۃ جدہ اثر النجابۃ ساطع البرہان **فرد**
سعید از ازل آمدہ نام او ﺓ سعادت بود اولین گام او
کہ امروز بر مسند ہدایت و ارشاد حضرت پیر دستگیر کہ عنقریب
ذکر شریف شان مرقوم میگردد طالبان حق را کہ از اطراف و اکناف

عالم مانند مور و ملخ بر درش گرد آمده اند فیض بخش عالم و عالمیان
اند و در ترویج شریعت محمدی و طریقه احمدی مانند آباء کرام خود
سرگرم اند اللهم زد فزد و کثر اخواننا فی الدین و ثانیهما قطب الاقطاب
غوث الشیخ و الشاب مجدد مائیة الثالثة و العشر نائب حضرت
خیر البشر خلیفه خدا مروج شریعت مصطفی العالم ربانی و المحبوب
الصمدانی امامنا و قبلتنا مرشدنا و هادینا حضرت شاه عبدالله المعروف
بشاه غلام علی النقشبندی احمدی رحمة الله علیه و افاض علینا من
برکاته و کمالاته که اسم اول آنجناب ازین بیت بطور تعمیة مترشح
میشود معمه ترکش تو بدست جای عصا قیامتی ؛ زین دو
بلا گزیر نیست کاش بچاه اوفتم ؛ و نام ثانی آنحضرت ازین
شعر هویدا است معمه منع نظاره را مکن لطف تو اینقدر بس است
؛ بنده چشم خویش دان بهر من این نظر بس است ؛ و تاریخ تولد
همایونش و سنین عمر و سال رحلت ازین بیت بر می آید مادهٔ تاریخ
سال تولید و حیات و فوت آن سلطان پاک ؛ مظهر جود و امام و مظهر یزدان پاک
و نیز تاریخ وصال آنحضرت ازین مصرع لایح می شود تاریخ
جان بحق نقشبند ثانی داد ؛ و نور الله مضجعه نیز تاریخ انتقال
آن قیوم زمان است حضرت مولانا خالد رومی رحمة الله علیه که

از اکمل اصحاب و اجل خلفاء حضرت ایشان اند و در بلاد عرب و روم و شام قبولیت و شهرت تمام یافته و مصدر خوارق و کرامات و مرجع و مآب طالبان حق از خواص و عام گردیده قصیدهٔ پسندیده در منقبت حضرت پیر و مرشد منظوم ساخته اند چند اشعار برای یادگار ازان مرقوم مے شوند

قصیده :-

امام اولیا سیاح بیدائی خدا بینی ⁂ ندیم کبریا سباح دریائی خدادانی

مهین رہ نمایا شمع جمع اولیا دینی ⁂ دلیل پیشوایان قبلهٔ اعیان روحانی

چراغ آفرینش مهر برج دانش و بینش ⁂ کلید گنج عرفان مخزن اسرار سبحانی

امین قدس عبدالله شه کز التفات او ⁂ دهد سنگ سیه خاصیت لعل بدخشانی

یمن شد گویا هندوستان از یمن انفاسش ⁂ دمادم میدهد و نفحهٔ انفاس رحمانی

اگر مشعلستانش بود شاه جهان آباد ⁂ ولی از مشعلش از قاف تا قاف است نورانی

ز اقصائے خطا تا غایت مغرب زمین امروز ⁂ نباشد هیچ کس مانند او از نوع انسانی

ز خورشید کمالش نیست خفاش را بهره ⁂ بجز احوال نه بیند کس درین عالم و را ثانی

نزیبد مهر را با فیض او لاف جهانگیری ⁂ نباشد چرخ را با قدر او مکان همشانی

نباشد باد را در حضرتش تاب سبک روحی ⁂ نباشد کوه را با همنشش حد گرانجانی

سبق گویان سابق گر درین ایام می بودند ⁂ بمحفل گی نشستندش بجا بهر سبق خوانی

بزرگانی که صد دفتر معارف گفته اند از بر ⁂ بنزد بخشش همه هستند اطفال دبستانی

بسے چون قطب بسطامی و منصور اندر کویش ؛ انا الحق بر زبان ہرگز نمی گفتند و سبحانی
ز اقطاب جہان دعوی ہمتائیش مے زیبد ؛ سہا را گر سزد با مہر تابان لاف تخشانی
چنان از فلح زاری تن روحانیش دہلی ؛ نمیگردد بگرد قلعۂ او فکر نفسانی

از توجہات خویش در جمیع مقامات مجددی سرفراز و ممتاز فرمودہ اند و حسب استعداد ناقص خود در ہر مقامات بکیفیات و برکات و حالات جدا جدا و اسرار و انوار علیحدہ علیحدہ دریافت نمودہ ام۔ بعضے اسرار لایق استتار اند کہ بہ بیانش مامور نیستم سبحان اللہ قوت توجہ حضرت پیر دستگیر خود قلبی و روحی فداہ چہ بیان نمایم کہ در ہر مقام اول توجہے فرمودند چنان بکشوف می گشت کہ آن مقام را از جائے خود آوردہ برین کمترین انداختند یا این لاشئے را از حضیض امکان بردا شتہ در آن مقام حالی داخل ساختند عنایت و شفقت آنحضرت کہ در بارۂ این نااہل بود اگر تمام عمر خاکروبے آن آستان فیض نشان از مژگان خود نمایم عشر عشیر حق تربیت او شان ادا نکردہ باشم فرد

گر بر تن من زبان شود ہر موی ؛ یک شکر ادا ز ہزار نتوانم کرد

چنانچہ یک روز از غایت بندہ نوازی غلام خود را طلب فرمودہ نزدیک خود نشاندند و فاتحہ پیران کبار رحمۃ اللہ علیہم اجمعین خواندہ متوجہ شدند دیدم کہ سید المرسلین صلے اللہ علیہ و علی آلہ و اصحابہ

اجمعین و حضرت مجدد الف ثانی ؓ و حضرت خازن الرحمۃ شیخ
محمد سعید و حضرت عروۃ الوثقیٰ خواجہ محمد معصوم رحمۃ اللہ علیہ تشریف
آوردند و بجای حضرت پیر دستگیر حضرت مجدد جلوہ گر گشتند و
بالای سر مبارک حضرت مجدد بفاصلۂ قلیل آنحضرت صلے اللہ علیہ
وسلم در عرصہ ہوا رونق افروز محفل اند و سید عالم علیہ السلام توجہ
شریف بر حال این بیقدر مبذول میفرمایند بنہجیکہ فیض ازان حضرت
صلے اللہ علیہ وسلم بر حضرت مجدد شدہ بر خاکسار میرسد و ذرۂ بے
مقدار را درخشان میسازد کیفیت عجیب و غریب دست داد
کہ در بیان نمی گنجد و قلم را یارائے تحریر نیست تا دیر بیہوش افتادم
و مستغرق در بحر نسبت خاصہ گشتم و دران حلقہ حضرت والدی ماجد
مد ظلہ العالی و عمی اکرمی حضرت شاہ رؤف احمد صاحب کہ از خلفاء
جلیل الشان و جامع ملفوظات و مکتوبات حضرت ایشان اند
و سید اسمٰعیل مدنی کہ از مدینہ منورہ باشارۂ سید عالم صلی اللہ علیہ
وسلم برای استفادۂ نسبت باطن نزد حضرت پیر دستگیر حاضر
گردیدہ بودند مراقب نشستہ بودند علی الصباح مشاہدۂ خود را
در حضور پر نور عرض کردم تصدیقش فرمودہ امر باخفا نمودند غرض
از تحریر این واقعہ بیان تصرف و قوت پیر دستگیر بود کہ حق تبارک

وتعالی چہ درجہ علیا دید قصوے عنایت فرموده بود وجود شریفش
آیتے بود از آیات الٰہی و رحمتی بود از رحمتہائے نامتناہی مثلش
در عالم حکم عنقاے مغربی دارد ‫:‬ فرد
آفاقہا گردیده ام مہر بتان ورزیده ام ‫:‬ بسیار خوبان دیده ام لیکن تو چیزے دیگری
و نیز دران ایام بروز عید قربان در مجمع عام سگ آستانۂ خود را بہ
تشریف ملبوس خاص از قسم کلاه و دستار و پیراہن مبارک از
دست شریف خود پوشانیده باجازت مطلقہ نواختند و دعا تا دیر
فرمودند الحمد للہ کہ از برکت توجہ و عنایت حضرت پیر دستگیر
مناسبتے بہ نسبت این خاندان پیدا شده است اللہ تعالی قادر است
کہ باقتضای متمنای قلبی فایز گرداند کن لی ربّی کما کنتَ لمحمدٍ و اجعلنی
لک کما جعلتَ محمداً صلی اللہ علیہ وسلّم ورد زبان من ست و بتکرار این
رباعی رطب اللسان ام رباعی خواہم کہ ہمیشہ در ہوائے تو زیم ‫:‬
خاکی شوم و بزیر پاے تو زیم ‫:‬ مقصود من خستہ ز کونین توئی ‫:‬
از بہر تو میرم و برائے تو زیم ‫:‬ الٰہی و مولائی عملی ندارم کہ قابل
قبول درگاه تو باشد کاتب یمین من معطل و بیکار کاتب شمال کمر
چست بستہ در کار و از سر تا پا در بحر عصیان غریق و در معاصی گرفتار
نظم آمدم زیر بار عصیان پست ‫:‬ افتم از پا گر نگیری دست

مغفرت دارم امید از لطف تو ÷ زانکه خود فرموده لا تقنطوا

قطعه تو بعلم ازل مرا دیدی ÷ دیدی انگه بعیب بخریدی

تو بعلم آن و من بعیب همان ÷ رد مکن انچه خود پسندیدی

اللهم مغفرتک اوسع من ذنوبی و رحمتک عندی من عملی الٰہی

آن کن که ترا شاید و رحمت تو مقتضا نماید آن مکن که مستحق آنم۔

رباعی دارم دلکی غمین بیامرز و مپرس ÷ صد واقعه در کمین بیامرز و مپرس

شرمنده شوم اگر بپرسی عملم ÷ ای اکرم الاکرمین بیامرز و مپرس

و همچنین بعنایت پیر دستگیر بعد از انتقال از دار فانی بعالم باقی

بر حال خود مشاهده مینمایم یعنی مشکلے صعب که پیش می آید بر

مزار شریف حاضر گردیده عرض مینمایم حل میشود یک بار در خواب

دیدم که نزد حضرت نشسته ام و حضرت توجه میفرمایند که از اثر توجه

شریفش بیتابیها مینمایم و از طرفے بطرفے غلطان میروم و مانند

آفتاب جسم نحیف طلوع کرده که شعشانش تمام مجلس را فرو گرفته

و منور ساخته بعد از الفراغ توجه حضرت ازین لاشئے استفسار فرموده

که معلوم کردی که در کدام نسبت توجه نمودم عرض کردم که در نسبت

جدیده سرفراز فرمودند و نامش فدوی را معلوم نیست ارشاد

کردند که در نسبت عشقی ترا سربلندی بخشیدیم و ممتاز فرمودیم و

ونیز دیدم که در مسجدی مجمع عظیم است وحضرت سر حلقۂ آن مسجد اند و
حضرت والدی ماجدی مدظلہ نیز تشریف میدارند و بحضور پرنور حضرت
ایشان عرض میکنند که حضرت سلامت قدرے گندم نزد من بود بد
شخصے راگفتم که این را بریان کنانیدہ تقسیم بفقرا بکنند دیگر نماند
درین اثنا حضرت عصا در دست گرفته و کمر چیت لبسته استاده اند و
این کمترین با یکے از مخلصان خویش ہمراہ حضرت روانه شد و حضرت
باوجود ضعف وپیری اینقدر بسرعت میروند که گویا بہوا می پرند
فدوی بجستجوے تمام قدم بقدم نهاده میروم و در دست ایشان
ظرفیست که دران قسمی از طعام است و در دست فقیر نیز ظرفے
ہمون قسم پر از طعام ست خواستم که بار حضرت ایشان بگیرم حیا نجه
بار خود را بہمراہی خود داده از حضرت طلب نمودم حضرت بخوشی تمام
باین کمترین عنایت فرمودند و لفظ مبارک اللّٰہ بر زبان راندند فدوی
آداب سرفرازی بجا آورده برداشت و ہمراہ حضرت بشتافت
درین اثنا شہرے نمودار گشت دران شہر داخل شدیم و قریب
مسجدی رسیدیم که دو راه داشت راہے مسلوک که زینه کلان
درمیانش واقع است و طریق دیگر غیر مسلوک در خانه شخصے از
ساکنان قرب و جوار مسجد بغایت نزدیکی افتاده لیکن دران راه

یک گونہ نجاست حائل است پس حقیر را لحاظ ضعف و ناتوانی
حضرت در دل گذشت عرض نمود کہ طریق مسلوک نہایت صعوبت
دارد اگر براہ نامسلوک کہ اقرب و اسہل است تشریف فرما شوید
بہتر بنظر مے در آید اما قدرے نجاست در راہ دارد فرمودند باکی
نیست بلعنی از دست گرفتہ میروم تو نیز ہمچنین بکن و بگذر امتثال
امر شریف نمودہ گذشتم و دران مسجد پاک و مصفا داخل گردیدہ
نشستم و از انوار و برکات حقیقت آن مقام کہ معبر بحقیقت صلوٰۃ
است و منتہای اقدام سالکان است بہرہ ور گشتم از تعبیر این
رویاء بشارت چند برای رائے مستفاد میشوند البشارۃ الاولیٰ
بالخلافۃ الخاصۃ والثانیۃ بالسیر المرادی والثالثۃ بعدم ضرر الدنیا
و اسبابہا کما لایخفیٰ علی المتامل فی الواقعۃ المسطورۃ فوقع کما یشیر
بہ الشیخ الاجل رضی اللہ عنہ ـ یکبار شخصے از یاران فقیر التماس توجہ
در نسبت قادری نمودہ فاتحہ بروح مبارک حضرت غوث الثقلین
رضی اللہ عنہ خواندہ متوجہ شدم دیدم کہ حضرت ممدوح تشریف
آوردہ برگردن من نشستند و تاج مزین از سر خود فرود آوردہ
بر سر حقیر پوشانیدند و بہ نسبت خاصۂ خویش سرفراز ساختہ چنانچہ
تا چند روز مغلوب نسبت آنحضرت ماندم و تا ہنوز ذوقش

باقی ست کیفیت نسبت مخصوصہ حضرت موصوف مقدور بیان
نیست مصرع ذوق این مے نشناسی بخدا تا نہ چشی ؛ جزاہم
اللہ سبحانہ خیر الجزاء وارزقنا حظاً وافراً کاملاً من کمالاتہ وبرکاتہ
کما اتمنیٰ واشتہی این چنین واقعات ومقامات بسیار اند
کہ استیعاب آنہا بتطویل می کشد ومنافی اختصار است کہ مقصود
ازین رسالہ است انشاء اللہ تعالیٰ کتاب مستقل در احوال حضرت
پیر دستگیر وبیان کشف وکرامات وعادات وعبادات ایام ولیالی
ارقام خواہم نمود اکنون طرد اللباب بیان اشغال قادریہ وچشتیہ
می شود تا این مختصر جامع السلاسل باشد ونفع عام وتام باشد

نہر دوم ۔ دربیان اشغال مشائخ جیلانیہ کہ منسوب اند بامام
الطریقہ حضرت محبوب سبحانی قطب ربانی غوث الصمدانی سید
ابو محمد محی الدین عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ ولادت با
سعادت آنحضرت در سنہ ۴۷۱ھ احدی وسبعین واربعمائۃ بودہ است
ووفات شریف در سنہ ۵۶۱ھ احدی وستین وخمسمائۃ وقوع یافتہ و
عمر مبارک بہ تسعین ۹۰ رسیدہ کہ این بیت مشتمل بر تاریخ تولد وسال عمر
ووفات شریف بغایت زیبا مشہور ومعروف است **فرد**
سنینش کامل وعاشق تولّد ؛ وصالش دان زمعشوق الٰہی

بدان کہ درین خاندان عالی شان اول طالب را بذکر جہر متوسط امر می فرمایند کہ آن دو قسم است اسم ذات و نفی و اثبات چنانچہ اسم ذات بر چہار قسم است قسم اول یک ضربی کہ وجہ این ست کہ بگوید اللہ بشد و مد و جہر بقوت قلب و حلق و بعد ازان توقف کند تا نفس برقرار شود باز بطریق مذکور گوید ہمچنین معمول نماید و در خود سازد۔ و قسم دوم دو ضربے است کہ طریقش آنکہ بجلسہ صلوتیہ دو زانو نشیند و لفظ مبارک اللہ را یک بار بر زانوی راست ضرب نماید و بار دیگر بر دل تکرار کند بدون فصل و ضرور است در ہر دو ضرب کہ بقوت و شدت تمام زند خصوصاً ضرب قلبی تا کہ قلب متأثر شود و جمعیت خاطر دست دہد و قسم سیوم سہ ضربی است کہ طریقش اینست کہ مربع بنشیند و ضرب کند یکبار بر زانوی راست و یکبار بر زانوی چپ و یکبار بر قلب بشدت و جہر و قسم چہارم چہار ضربی است درین قسم نیز چہار زانو جلسہ کند و ضرب نماید اسم ذات را یکبار بر زانوی راست و یکبار بر زانوی چپ و یکبار بر قلب و یکبار بر روے خود باید کہ ضرب چہارم اشد و اجہر باشد نوع دوم نفی و اثبات کہ آن لا الہ الا اللہ است صفتش اینست دو زانو متوجہ بقبلہ و ہر دو چشم بستہ بگوید لفظ لا و بیرون کند

از ناف و دراز کند تا بحقف راست پس بگوید اللہ و بیرون آرد از
اصل دماغ بعد ازان الا اللہ را بشدت و قوت بر دل ضرب نماید
و در وقت نفی نفی معبودیتہ و مقصودیتہ باوجود از غیر خدا ملاحظہ
کند و در ہنگام اثبات اثبات حضرت حق سبحانہ و تعالی نماید۔ بدانکہ
حکمت در اشتراط ضربات و تشدیدات و مراعات اماکن و مواضع
این ست کہ آدمی مجبول ست بدیدن جہات ستہ و شنیدن آواز
خورش و گذشتن خطرات و حدیث النفس در درویش لہذا مشائخ
طریقہ روح اللہ ارواحہم برائے سد توجہ بسوی غیر این شروط و اوضاع
را مقرر نمودند تا از خطرات خارجیہ تہی گشتہ متوجہ بذات الٰہی سبحانہ
گردد و ضرور است اہل سلوک را کہ بعد از نماز صبح و نماز عصر یکجا
شدہ حلقہ نمودہ باشند و ذکر اللہ بروجہ جمعیت معمول نمایند کہ از
اجتماع فواید بسیار اند و آن در تنہائی یافتہ نمی شود پس وقتے کہ
ظاہر شود بر طالب اثر ذکر جلی و مشاہدہ کند در خود نور ذکر یعنی
ذوق و شوق و رفع خواطر و انتفاع حدیث النفس و اطمینان قلب
و ایثار خدا یتعالی بر ما سوے نقد وقت او شود امر میکنند طالب را
بذکر خفی و آن نیز دو قسم است اول اسم ذات مع امہات صفات
است و طریقش آنست کہ ہر دو چشم را بند کند و ہر دو لب را

باہم بچسپاند و بزبان اللہ سمیع اللہ بصیر اللہ علیم بگوید و بیرون
آرد بخیال این کلمات را از ناف خود تا بسینہ و از سینہ تا بدماغ
تا بعرش کشد باز بگوید اللہ بصیر اللہ علیم اللہ سمیع بطور یکہ نزول
بر منازل مذکورہ گردد و این مجموع یک دورہ باشد بعد ازان بنگر
ہمچنین و ہمچنین و بعضے ازین طائفہ علیہ زیادہ میکنند ہمراہ کلمات
مسطورہ اللہ قدیر و قسم دوم نفی و اثبات است بطریقیکہ بالا بیان
نمودم و طریق دیگر اینست کہ سالک را باید کہ ہوشیار و بیدار
بر انفاس خود باشد ہر گاہ کہ نفس بیرون آید بگوید بزبان دل
لا الہ و وقتیکہ نفس اندرون رود الا اللہ بگوید و نزد اکابر صوفیہ
رحمتہ اللہ علیہم این را پاس انفاس میگویند و این را برائے رفع خواطر
و دور شدن حدیث النفس خاصیت عظیم است پس وقتیکہ ظاہر
شود اثر ذکر خفی بر طالب و در باطن خود مشاہدہ نور او کند آن زمان
امر کنند بمراقبہ و مراد از ظہور اثر آنست کہ شوق و غلبہ محبت و ہمت
تمام بسوی فکر پیدا شود و ایثار حضرت حق و طلب او تعالیٰ
مستولی گردد و حلاوت در سکوت یابد و نفرت کلی از کلام و مشاغل
دنیاویہ حاصل شود باید دانست کہ مراقبہ مشتق از مادۂ ترقب
بمعنی انتظار فیض از جناب الٰہی نمودن است و آن بر چند اقسام

است اوّل معنی کلی آن ذکر نمایم تا بر جمیع جزئیات خود صادق آید و آن تلفظ نمودن آیت کلمہ را بر زبان یا تخیل کردن آن در دل و فہم نمودن معنی او باحسن وجوہ بعد ازان تصور کند کیفیت این معنی و مصداق آنرا پس جمع کند خاطر خود را بر صورۃ معہودہ بحیثیتیکہ در دلش بجز آن صورت چیزی دیگر نہ گذرد تا متحقق شود استغراق در آن و نسیان از ماسوائے آن واصل در مراقبہ حدیث شریف است اَنْ تَعْبُدَ اللّٰہَ کَاَنَّکَ تَرَاہُ فَاِنْ لَّمْ تَکُنْ تَرَاہُ فَاِنَّہٗ یَرَاکَ پس سالک اللّٰہ حاضری اللّٰہ ناظری اللّٰہ معی یا تخیل کند در دل و تصور نماید حضوری او تعالیٰ و نظر او و معیت او او مع التنزیہ از جہت و مکان تا استغراق درین تصور پیدا شود یا مفہوم آیۃ شریفہ وَہُوَ مَعَکُمْ اَیْنَمَا کُنْتُمْ در لحاظ دارد و معیت حق تعالیٰ در حالت قیام و قعود و خواب و بیداری و خلوت و جلوت ہمراہ تصور نماید یا تلفظ کند اَیْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْہُ اللّٰہِ۔ یا کہ اَلَمْ یَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰہَ یَرٰی۔ یا کہ نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَیْہِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیْدِ یا کہ وَاللّٰہُ بِکُلِّ شَیْءٍ مُّحِیْطٌ یا کہ اِنَّ مَعِیَ رَبِّیْ سَیَھْدِیْنِ۔ یا کہ ہُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاہِرُ وَالْبَاطِنُ این ہمہ مراقبات مذکورہ برای تعلق قلب بخدائے تعالیٰ مفید اند۔ اما مراقباتیکہ برای قطع علایق و تجرد تام و سکر و صحو فائدہ می کند

ازآنجملہ آیۃ شریف است کُلُّ مَنْ عَلَیْھَا فَانٍ وَّیَبْقیٰ وَجْہُ
رَبِّکَ ذُوالْجَلَالِ وَالْاِکْرَامِ وطریقش آنکہ نفسِ خود را مردہ تصور
کند و پوشیدہ خاطر شدہ داند کہ میگرداند آن را بعد از جائی بجائے
و آسمان را شگافتہ شدہ و ترکیب و صورتش رفتہ و تصور کند اللہ
سبحانہ را باقی و موجود و مزاولت کند این تصور را تا وقتیکہ نتیجہ
او کہ محو است حاصل گردد و ہمچنین آیۃ شریفہ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِیْ
تَفِرُّوْنَ مِنْہُ فَاِنَّہٗ مُلَاقِیْکُمْ ۔ وَاَیْنَمَا تَکُوْنُوْا یُدْرِکْکُّمُ الْمَوْتُ
وَلَوْ کُنْتُمْ فِیْ بُرُوْجٍ مُّشَیَّدَۃٍ ۔ پس وقتیکہ ظاہر شود بر سالک
فائدہ مراقبہ و مشہود گردد نورآن زمان امر کردہ میشود بتوحید
افعالی بدانکہ جناب سید المرسلین صلے اللہ علیہ و آلہ و اصحابہ
اجمعین ترغیب و تاکید فرمودہ اند بر دو چیز یکے ازان ذکر اللہ است
و مراد ازان ذکر زبانی است و دوم فکر کہ مراد ازان مراقبہ است و
مشائخ طریقہ قدس سرہم استنباط نمودہ اند ذکر خفی را برای آسانی
ترقی سالک از ذکر بسوی مراقبہ گفتہ اند بعضے مشائخ کہ با تجربہ
کردہ ایم برای کشف وقائع مستقبلہ آنکہ اعتکاف کند طالب
در خلوت و غسل کند و بپوشد جامہ بہترین خود و خوشبو کند و بر سجادہ
نشیند و بنہد کلام اللہ کشادہ بطرف راست و مصحف دیگر را بسوی

دست چپ وسیوم را رو بروی خود چهارم را خلف خود بعد ازان
دعا کند بکوشش تمام از حق تبارک و تعالی بدانچه بخشاید واقعه
فلانی شروع کند اسم ذات را بدون بند نمودن چشم باین طور که ضرب
کند یک بار در مصحف الیمن و یک بار در مصحف الیسر و یک بار در
پیش خود و یک بار در پس خود تا که بیاید در نفس خود انشراح و نور
و مواظبت نماید برین شغل تا یک هفته با خلوة البته کشف خواهد
شد بر واقعه مطلوبه و بعضے از مشایخ در شغل مسطور سوء ادب به
مصحف دیده اختیار نموده اند بجای آنکه ذکر اللّٰہ کند یا این اسماء
یا علیم یا مبین یا خبیر با رعایت شروط مذکوره چنانچه بیان کردم در ذکر
یک ضربی یا سه ضربی واللّٰہ اعلم و گفته اند مشایخ رحمة اللّٰہ علیهم که ما
تجربه کرده ایم برای کشف ارواح بهمین شروط مذکوره آنکه ضرب
کند در جانب راست سبوح و جانب چپ قدوس و در آسمان
رب الملائکه و در قلب والروح و برائے بر آمدن کار مشکل بشروط
مذکوره آنکه بخواندن نوافل از شب هر قدر که میسر شود بعد ازان ضرب
کند بطرف راست یا حیّ و بطرف چپ یا وهاب و بکند این را نبرار مرتبه
و برای انشراح خاطر و دور کردن بلیته ضرب کند اللّٰہ را در قلب و لا الٰه
هو الحی در جانب راست و القیوم را در جانب چپ و وقت یکه اراده

کند دعا از حضرت حق سبحانہ برائے شفاء مریض یا دفع جوع و وسعت
رزق یا قہر دشمن پس تلاش کند اسمے را از اسماء الٰہی مناسب حاجت
خود و ذکر کند اللہ سبحانہ را بہمان اسم بدو ضرب یا سہ ضرب یا
چہار ضرب و بگوید یا شافی و یا صمد و یا رزاق و یا مذل و جز آن واللہ اعلم

نہم سیوم در بیان اشغال و اذکار حضرات چشتیہ کہ منسوب اند
بامام الطریقہ حضرت خواجہ جہان قطب ہندوستان سید معین
الدین حسن چشتی رضی اللہ عنہم کہ نقل خواجہ سادس رجب ۶۳۳ھ
ثلث و ثلثین و ست مائۃ فرمودہ اند کہ آمدند حضرت علی مرتضےٰ
رضی اللہ عنہ نزدیک حضرت محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ و آلہ و اصحابہ
وسلم و عرض نمودند یا رسول اللہ بنمائید مرا اقرب طریق بسوے
خدائے تعالیٰ و افضل آن نزدیک حق تعالیٰ و سہل ترین راہ برای
بندگان پس فرمودند حضرت رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم
کہ لازم گیر برخود کثرت ذکر در خلوت عرض نمودند چگونہ ذکر کنم یا رسول
اللہ! فرمودند بند کن بند کن ہر دو چشم خود بشنو از من پس فرمودند
لا الہ الا اللہ سہ مرتبہ و علی مرتضیٰ رضی اللہ عنہ می شنیدند بعدہ گفتند
حضرت علی کرم اللہ وجہہ لا الہ الا اللہ سہ بار و آنحضرت صلی اللہ علیہ
وسلم می شنیدند بعد ازان حضرت علی کرم اللہ وجہہ تلقین نمودند

در بیان اشغال و اذکار حضرات چشتیہ

حضرت حسن بصری را وایشان تعلیم نمودند حضرت عبدالواحد بن زید را و ہم چنین تا آنکہ رسید بما پس ہرگاہ کہ ارادہ کند شیخ تلقین مرید را امر کند او را بروزہ داشتن اگر روزہ پنجشنبہ باشد بہتر است و بخواندن استغفار و درود یازدہ یازدہ بار و ارشاد کند کہ حق تبارک و تعالی در کلام مجید میفرماید آنکہ فاذکروا اللّٰہ قیاما وقعودا و علی جنوبہم پس کوشش بکن درین امر باین طور کہ نگذرد بر تو زمان مگر تو کہ ذاکر باشی و بدانکہ قلب تو زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت واقع است مانند گل صنوبر و او را دو دروازہ اند یک دروازہ فوقانی و یک دروازہ تحتانی چنانچہ فتح باب فوقانی موقوف بر ذکر جہر ست و کشایش باب تحتانی منوط بر ذکر خفی است پس ہرگاہ کہ ارادہ کنی ذکر جہر را بنشین چہار زانو و بگیر رگ کیماس را بانگشت قدم راست خود بانگشتے کہ متصل اوست و کیماس نام رگے ست اندرون زانو و گرفتنش بطور مذکور برای نفی خواطر مفید است و در قلب حرارت می بخشد با زانو طرف قبلہ بنشین و بگو لا الٰہ الا اللّٰہ بشد و مد بقوت تمام از اندرون دل قلب و بیرون کن لفظ لَا از ناف و در از کن تا بکتف راست و لفظ الٰہ را از اصل دماغ و اشارہ کن در خیال خود باین معنی کہ بیرون کردم دوستی ماسوائے

اللہ را از باطن خود و انداختم پسِ پشت خویش نہ بگذار نفس
پس ضرب کن اِلَّا اللہ در قلب بشدۃ و قوۃ و لحاظ کند مبتدی نفی
معبودیت از غیر خدائے تعالیٰ و متوسط نفی مقصودیۃ را و منتہی
نفی وجود را و شرط اعظم درین ذکر جمع ساختن ہمت خود و فہمیدن
معنی کلمہ طیبہ است و سزاوار است برای صاحب ذکر جہر کہ تقلیل
طعام نہ کند بلکہ کافی است ربع معدہ خالی گذاشتن و خوردن روغن
نیز ضرور است تا خشکی دماغ عارض نگردد و چون خواہد کہ پاس
انفاس بکند مے باید کہ بیدار و ہوشیار باشد بر انفاس خود ہر گاہ
بیرون آید نفس بگوید ہمراہ آمدنش لا اِلٰہ و در خیال خود محبت ماسوے
اللہ را از باطن خود بیرون اندازد و وقتیکہ نفس اندرون رود ہمراہ
دخولش اِلَّا اللہ بگوید و خیال کند کہ داخل ساختم محبت الٰہی را
در قلب خود گفتند مشایخ کرام رحمۃ اللہ علیہم کہ رکن اعظم در سلوک
ربط قلب با شیخ بطریق محبت و تعظیم و تصور صورتش باشد چون
منور شود باطن طالب بنور ذکر امر میکند اورا بمراقبہ کہ بدل کن
یا بزبان باین کلمات اللہ حاضری اللہ ناظری اللہ معی یا کہ این آیۃ
شریفہ اِنَّہٗ بِکُلِّ شَیْءٍ مُّحِیْطٌ یا حق تعالیٰ را حاضر داند درمیان خود و
درمیان قبلہ و مشاہدہ بکند و سالکے کہ ارادہ چلہ کند لازم است

اورا رعایت چند امور یعنی دوام صیام و دوام قیام و تقلیل طعام و کلام و منام و صحبت مع الانام و دوام طہارت فی الیقظۃ و وقت المنام و ربط قلبہ مع الشیخ بطریق المحبۃ والاحترام و غفلت بر خود حرام داند و وقتیکہ داخل کند در معتکف پای راست را اعوذ باللہ بخواند و سورۃ الناس ستہ مرتبہ و چون نہد پای چپ بگوید اللّٰھمّ اَنتَ وَلِیّیْ فِی الدُّنیا وَالاٰخرۃِ کُنْ لِی کَمَا کُنتَ لِمحمدٍ صلی اللہ علیہ وَسلّم وَارْزُقنِیْ بِحُبّکَ اَللّٰھُمَّ ارْزُقْنِیْ حُبَّکَ وَاَشْغِلْنِیْ بِجَمَالِکَ وَاجْعَلْنِیْ مِنَ الْمُخْلِصِیْنَ۔ اَللّٰھُمَّ امْحُ نَفْسِیْ بِجَذَباتِ ذَاتِکَ یَا اَنِیْسَ مَنْ لَا اَنِیْسَ لَہٗ رَبِّ لَا تَذَرْنِیْ فَرْدًا وَّاَنْتَ خَیْرُ الْوَارِثِیْنَ و استادہ شود بر مصلّٰی و بخواند اِنّیْ وَجَّھْتُ وَجْھِیَ لِلَّذِیْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِیْفًا وَّمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِکِیْنَ بست و یک بار بعد ازان دو رکعت نماز بخواند در رکعت اولے آیۃ الکرسی و در رکعت دوم اٰمن الرسول قرأت کند و بعد از سلام سجدۂ طویلہ نماید و بکوشش تمام دعا بکند و گوید یَا فَتَّاحُ یا نصد مرتبہ باز مشغول باذکارہا کہ بالا بیان کردم گفتہ اند مرزا اثر قبور را چون داخل شود در مقبرہ بخواند سورۂ اِنّا فتحنا در دو رکعت و بنشیند متوجہ بمیت و بخواند سورۂ ملک و تکبیر و تہلیل گوید سورۂ فاتحہ

یازده بار خوانده متصل بمیت شود و بگوید یارب یارب بست و یکبار بعد ازان بگوید یا روح بضرب نمودن سوی آسمان و یا روح الروح بضرب نمودن در قلب تا انشراح و نور پیدا شود پس انتظار کند فیضی را از صاحب قبر که در دل من می رسد وصلوٰۃ کن فیکون در حضرات چشت برای انجاح حاجت صعب معمول است باین طریق که شب چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه بخواند دو رکعت نماز نفل در رکعت اولےٰ فاتحه یک بار و سورهٔ اخلاص صد بار و در رکعت ثانی فاتحه صد بار و سورهٔ اخلاص یک بار بعد از سلام بگوید اے آسان کنندهٔ دشواریها و اے روشن کنندهٔ تاریکیها و صد بار درود بخواند و دعا کند از حق تعالیٰ بحضور دل و در شب سیوم بعد از فراغ نماز و ادعیه مذکوره سر برهنه کرده و گریه نموده دعا برائے مطلب برارای پنجاه مرتبه بکند انشاءالله تعالیٰ مستجاب گردد۔

درختم کن فیکون

نهر چهارم

دربیان کلمات مصطلحه طریقه شریفه نقشبندیه که منسوب است بخواجه خواجگان و پیر پیران امام الطریقة والشریعة والحقیقة واصل اندراج النهایة فی البدایة مرکز دائرة

دربیان کلمات مصطلح طریقه نقشبندیه

الولایت والمعرفت قطب المحققین وارث الانبیاء و
المرسلین حضرت خواجہ بہاءالدین محمد بن البخاری المشتہر
بشاہ نقشبند رضی اللہ عنہ وجزاہ اللہ عنا خیر الجزاء وافاض
علینا من برکاتہ وکمالاتہ کما اتمنی واشتہی کہ در نسبت شریف
از سادات کرام اند و میرسند بامام ہمام سید الشہداء سبط
رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم حضرت امام حسین رضی اللہ تعالے
عنہ ولادت باسعادت شان در ماہ محرم سنہ ۷۱۸ھ ثمان
وسبعمائۃ بودہ است و وفات شریف در شب دوشنبہ
سیوم ماہ ربیع الاول سنہ ۷۹۱ھ احدی وتسعین وسبعمائۃ
واقع شدہ چنانچہ ازین بیت بر می آید تاریخ:۔

مسکن و ماوائے او چون بود قصر عارفان
قصر عرفان زین سبب آمد حساب رحلتش،

از مولانائے نامی جامی رحمۃ اللہ علیہ **نظم**

سکہ کہ در یثرب وبطحا زدند	نوبت آخر بنجارا زدند
از خط آن سکہ نشد بہرہ مند	جز دل بی نقش شہ نقشبند
آن گہر پاک نہ ہر جا بود	معدن او خاک بخارا بود
اول او آخر ہر منتہی	زآخر او جیب تمنا تہی

دیگرے گفتہ

خواجۂ نقشبند بند کشائے ❊ نقش غیر از دل مرید زدائے

بدان جعلک اللہ محموداً کہ طریقہ شریف مجددیہ کہ در نہر اول مذکور شد مبنی است بر اصول طریقہ نقشبندیہ و آن وقوف قلبی و توجہ مبدأ فیاض و نگہداشت خواطر والتزام صحبت شیخ مقتداء و دوام ذکر است و اقسام ذکر بشرایط آن دران نہر مرقوم گشت اکنون بعضے کلمات کہ بناء طریقۂ نقشبندیہ بر آن نہادہ اند بیان میکنم بگوش دہوش استماع نمایند یعنی ہوش در دم و نظر بر قدم و سفر در وطن و خلوت در انجمن و یاد کرد و باز گشت و نگہداشت و یاد داشت این ہشت کلمات منقول از حضرت خواجۂ جہان مولانا عبد الخالق غجدوانی رحمۃ اللہ علیہ اند و سہ کلمہ را حضرت شاہ نقشبند رحمۃ اللہ علیہ افزودہ اند یعنی وقوف زمانی و وقوف قلبی و وقوف عددی اما باید دانست کہ ہوش در دم عبارت است از بیدار بودن سالک در ہر نفس از نفس خود کہ ذاکر است یا کہ غافل و این لحاظ بتدریج بدوام حضور مے رساند و این معنی مقید

برائے سالک مبتدلیست و سالک متوسط را باید که متفحص
باشد از نفس خود و در پارهٔ از زمان مثلاً تامل کند
بعد ہر ساعت که داخل شد دران غفلت ما یا نه پس اگر
بیامد غفلت استغفار نماید و قصد کند بر ترک او در زمان
مستقبل و ہمچنین لحاظ کرده باشد تا بدوام حضور فائز گردد
و این معنی اخیر عبارت از وقوف زمانی ست که حضرت
شاه نقشبند آن را استخراج فرموده اند بنا بر آنکه متوسط
را بعلم العلم در ہر دم مشوش میسازد و لایق حالش
استغراق در توبه الی اللہ بطوریکه مانع نشود و اعلم این
توجه و نظر بر قدم عبارت است از آنکه سالک را باید
که در وقت رفتن نظر بر قدم باشد و در وقت نشست رو
بروے خود بیند نظر راست و چپ نیندازد که در
آن فسادِ عظیم برپا می شود و از مقصودش باز میدارد
و ہمین حکم است گوش داشتن بسوے آواز مردمان و
استماع قصه و حکایات از ینها نیز احتراز نماید و این
معنی مذکور مناسب حال مبتدلیست و مناسب حال
منتہی آنست که تامل کند در حال خود که بر قدم کدام نبی اند

انبیاء علیہم السلام واقع است زیراکہ بعضے از اولیاء
زیرقدم حضرت محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم میشوند
وایشان را محمدی المشرب میگویند و برخی برقدم حضرت
آدم ابوالبشر علیہ السلام می باشند و بآدمی المشرب مشتہر
می شوند و دیگر زیرقدم حضرت ابراہیم علیہ السلام مے
باشند و مسمّے با براہیم المشرب میگردند وطائفہ
زیرقدم حضرت موسیٰ علیہ السلام سر می نہند و بموسوی
المشرب ملقب می شوند و گروہے تحت قدم حضرت عیسیٰ
علیہ السلام وقوع مے یابند و نام ایشان عیسوی المشرب
است چنانچہ حضرت والدی ماجدی قدسنا اللہ تعالیٰ
بسرہ السامی مشرب عیسوی داشتند و مبدأ تعین حضرت
موصوف اسم الحیّ بود و حضرت سیدنا و مولانا و مرشدنا و
امامنا رضی اللہ عنہ ابراہیم المشرب بودند و مربی ایشان
اسم العلیم بود و این لاشئے راقم سطور محمدی المشرب است
و مبدأ تعین او شان العلم است پس ہرگاہ کہ متبوع
خود را سالک شناخت لاجرم حالات و واقعات او مناسب
واقعات متبوع خواہد بود و سفر در وطن عبارت است

از انتقال نمودن از صفات بشریه خبیثیه بسوی صفات ملکیه فاضلیّه باید که تفحّص کند در نفس خود آیا باقی است دران حب غیر یا نه اگر پیابد از سر نو توبه کند و بداند که این بت من است بکلمۂ لا نفی آن نماید و بکلمہ الا اللہ اثبات محبت خداوند تعالےٰ بکند و نیز واجب است بر سالک که تلاش کند در قلب خود اگر دران کینہ یا عداوت و بغض که از جانب کسے باشد دور کند آن را بمداومت این کلمہ شریفہ و خلوت در انجمن عبارت است ازان که قلب سالک مدام مشغول بحق سبحانہ باشد بہر حال و ہمہ وقت توجہ الی اللہ بودہ باشد۔ فرد

یک چشم زدن غافل ازان ماہ نباشی
شاید که نگاہے کند تو آنگاہ نباشی

ازینجاست که فرمودہ اند الصوفی کائن و باین فی الخلق بحسب الظاہر و باین عن الخلق بحسب الباطن چنانچہ حضرت خواجہ بہاء الدین قدس سرہ فرمودہ اند که بہمین حالت مذکورہ اشارہ واقع شدہ است در آیت شریفہ رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ بلکہ حق این است که

وقوف قلبی

خلوت در انجمن

لباس درویشان پوشیدن و دوام تعلق بخدا ے تعالیٰ
بظاہر داشتن اکثر مظنہ ریا و سمعہ می شود پس بہتر آنست
کہ لباس خود مانند علماء و صلحاء دارد و بدل ہر وقت متوجہ
بحق سبحانہ باشد حضرت خواجہ عزیزان علی رامیتنی فرمودہ
اند ولِلّٰہ درہ **فرد**

از درون شو آشنا و ز برون بیگانہ وش
این چنین زیبا روش کم می شود اندر جہان

یادکرد و بازگشت

اما یادکرد عبارت از ذکر اللّٰہ است اسم ذات باشد یا کہ نفی
و اثبات کما مرّ تفصیلہ فی النہر الاول ذکر است کہ موجب
فنا و بقاست ذکر ست کہ موصل بخداست **بلیت**

ذکر گو ذکر تا ترا جان است
پاکئ دل ز ذکر رحمٰن است

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ نص واقع است
برین مدعا و بازگشت کنایہ از آنست کہ بعد چند بار ذکر کردن
بدعا و مناجات بحق کردہ باشد کہ اے مقصود من توئی و
رضائی تو ترک کردم دنیا و آخرت را برای تو نعمت خود
بر من تمام بکن و روزے بدہ وصول تام بجناب خویش

واین شرطِ عظیم در ذکر است ازین تغافل نکنند که بسیار
مفید است و نگہداشت عبارت است از دفع خطرات
وحدیث النفس از قلب خود سزاوار است سالک را که
بیدار و ہوشیار باشد از خطور خطرات در قلب و نگذارد که
اندرون رود استیلا نماید پس مشکل شود ازالۂ آن واین
طریق حاصل کردن بلکه جمعیت و طمانینت ست و چون ملکه
جمعیت حاصل گردد یعنی خطره از قلب بالکل منتفی شود فنای
قلب حاصل گشت اما از دماغ ریزان میشود بعد از فنای
نفس از دماغ نیز زائل میگردد و بعد ازان در ادراک خطره
که از کجا می آید حیرت است انتفاء خطره پیش ارباب عقل
معقول نیست لیکن طریقه دوستان خدا ورای طور عقل و
نظر است چنانچه حضرت مولانا روم رحمۃ اللہ علیه فرموده اند فرد

کار پاکان را قیاس از خود مگیر
گرچه ماند در نوشتن شیر شِیر

باید دانست که فنا بر چهار قسم است اول فناء خلق یعنی
امید و بیم از ماسوی منتفی شود دوم فنای هوا که در دل
بجز هوای حق سبحانه و تعالی آرزو نماند فرد

بچہ تسکین کنم این دیدہ و دل را کہ مدام
دل ترا می طلبد دیدہ ترا مے خواہد

نقد وقتش شود سوم فناء ارادہ کہ صفت ارادہ و خواہش
از سالک زائل گردد چنانکہ از اموات چہارم فناء
فعل کہ بی یبصر و بی یسمع و بی ینطق و بی یبطش و بی
یمشی و بی یعقل جلوہ گر گردد **فرد**

علم حق در علم صوفی گم شود
این سخن کے باور مردم شود

مقامات عشرہ

رسیدن بمقام ولایت بغیر حصول مقامات عشرہ کہ توبہ و انابت
و زہد و قناعت و ورع و صبر و شکر و توکل و تسلیم و رضا
است مقصود نیست خواہ بالاجمال باشد چنانچہ در طریقہ
شریفہ نقشبندیہ مجددیہ قدس اللہ تعالے اسرارہا لیہا کہ درین
خاندان نسبت اجمالی و جذبی ست باین تفصیل کما فی السلاسل
الاخری کہ سیر در آنجا سلوکی و سلوکیست تفصیلی اما یادداشت

یاد داشت

عبارت است از توجہ صرف مجرد از الفاظ و تخیلات بسوی
ذات بیچون و بیچگون حضرت حق سبحانہ و حق اینست کہ
توجہ مذکور حاصل نمیشود مگر بعد فناء تام و بقاء کامل اما

وقوف زمانی تعریفش در ضمن تعریف ہوش در دم ذکر نمودہ شد امّا وقوف عددی عبارت از رعایت نمودن عدد طاق است در نفی و اثبات وقد مرّ بیانہ فی النہر الاول و وقوفِ قلبی عبارت ست از توجہ بسوی قلب کہ زیر پستان چپ واقع ست وحکمت درین توجہ مانند حکمت در مراعات ضربہا نزدیک خاندان جیلانیہ ست چنانکہ بالا مرقوم شد فلیتذکّر

وقوف عددی

وقوف قلبی

باید دانست کہ در مشایخ نقشبندیہ رحمۃ اللہ علیہم تصرّفات عجیبہ وغریبہ اند مانند جمع ہمت بر کارے پس میشود آن کار موافق ہمت شان و تاثیرِ در طالب و سلب مرض مریض و افاضہ توبہ در عاصی و تصرف در دلہاءِ مردم کہ محبت نمایند و تعظیم کنند و در مدارک ایشان تا کہ متمثل شود دران واقعات عظیمہ و اطلاع بر نسبت اہل اللہ از احیاء و اہل قبور و اشراق بر خواطرِ مردم و کشف وقائع مستقبلہ و دفع بلیۂ نازلہ و جز آن ہمہ از خصائص شیران این سلسلہ علیہ اند

تصرفات

نظم

بیت

نقشبندیہ عجب قافلہ سالار انند
کہ برند از رہ پنہان بجرم قافلہ را
از دلِ سالک رہ جاذبہ محبت شان

مے برد وسوسۂ خلوت وفکر چلہ را

قاصری گر کند این طائفہ را طعن قصور

حاش للّٰہ کہ برآرم بزبان این گلہ را

ہمہ شیران جہان بستۂ این سلسلہ اند

روبہ از حیلہ چسان بگسلد این سلسلہ را

رحمۃ اللّٰہ علیہم و طریقہ توجہ نمودن مشایخ بر طالبان حق جل وعلا اینست کہ متوجہ شود شیخ بسوی نفس خود در نسبتی کہ القایش بر طالب منظور ست وہمت تامہ قویہ نماید برای انتقال او از خود بسوی طالب پس منتقل مے شود وموافق استعداد آن ووقتیکہ طالب غائب شود تصور صورتش نمودہ توجہ غائبانہ میفرمایند وکارش را بانجام میرسانند ہمچنین ہر امر صعب کہ پیش آید ہمت نمودہ حل آن از خدای کریم مسألت می نمایند حسب تمنای شان بظہور مے آید و طریق دریافت نمودن نسبت اہل اللّٰہ اینست کہ بہ نشیند روبروی او اگر زندہ باشد یا نزدیک قبر او اگر مردہ باشد وخالی کند نفس خود را از نسبت خویش وروح خود را متصل روح او کردہ رجوع کند بسوی نفس خود آنچہ بیابد دران از کیفیت

طریقہ توجہ

دریافت نسبت

همون نسبت آن شخص باشد وطور اطلاع برخواطر مردم
اینست که فارغ کند نفس خود را از همه چیز و متصل کند نفس
خویش را بسوی نفس آن شخص اگر خلجان کند در نفس حدیث
از جهت انعکاس خطرهٔ آن شخص باشد وطریق معلوم کردن
واقعات مستقبله اینست که فارغ کند نفس خود را از هر چیز
بجز انتظار معرفة واقعه مطلوبه و چون منقطع شود از حدیث
النفس و باشد انتظار مانند طلب آب مر تشنه را ملحق
سازد و نفس خود را بملائکه کرام انشاء الله تعالی المستعان
منکشف خواهد شد بر واقعهٔ مرغوبه از جانب هاتف یعنی
دیدن آن واقعه در بیداری یا در خواب و روش دفع بلاے
نازله اینست که صورت مثالیه آن بلا را ملحوظ ساخته توجه
همت قوی براے دفع آن گمارد بعونه تعالی مندفع خواهد شد

خاتمه در بیان سلاسل شجرهٔ خاندان عالی شان

نقشبندیه مجددیه رحمة الله تعالی علی اهلیها - الٰهی
بحرمت شفیع المذنبین رحمة للعالمین حضرت محمّد
رسول الله صلی الله علیه وسلم - الٰهی بحرمت خلیفه
رسول الله حضرت ابو بکر صدّیق رضی الله عنه - الٰهی بحرمت

صاحب رسول اللہ حضرت سلمان فارسی رضی اللہ عنہ
الٰہی بحرمت حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر رضی اللہ عنہ
الٰہی بحرمت حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ
الٰہی بحرمت حضرت بایزید بسطامی رحمتہ اللہ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی رحمتہ
اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابو علی فارمدی
رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ ابو یوسف
ہمدانی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت خواجۂ
جہان عبدالخالق غجدوانی رحمتہ اللہ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت خواجہ عارف ریوگری رحمتہ اللہ
علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمود الخیر
فغنوی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ
عزیزان علی رامیتنی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت
خواجہ محمد باباسماسی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت
حضرت سید میر کلال رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت
خواجۂ خواجگان و پیر پیران حضرت سیّد
بہاءالدین نقشبند رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت

حضرت خواجہ علاؤ الدین عطار رحمۃ اللہ علیہ الٰہی بحرمت حضرت مولانا یعقوب چرخی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ عبید اللہ احرار رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت مولانا محمد زاہد رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ درویش محمد رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت مولانا خواجگی امکنگی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت خواجہ محمد باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت امام ربّانی مجدّد الف ثانی شیخ احمد فاروقی سرہندی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت عروۃ الوثقی حضرت خواجہ محمد معصوم رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت سلطان الاولیا حضرت شیخ سیف الدین رحمۃ اللہ علیہ الٰہی بحرمت حضرت سیّد نور محمد بدایونی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شمس الدین حبیب اللہ حضرت مرزا جان جاناں رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت مجدّد مأتہ الثالث والعشر نائب حضرت

خیر البشر خلیفۂ حضرت امروّج شریعت مصطفےٰ حضرت مولانا وسیدنا عبد اللہ المعروف بشاہ غلام علی احمدی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت والدی ماجدی قیوم زمان قطب دوران حضرت شاہ ابو سعید احمدی رحمتہ اللہ علیہ بر فقیر حقیر لاشئے احمد سعید مجددی رحم فرما و محبت و معرفت خود عطا کن۔

بیان سلسلۂ قادریہ

الٰہی بحرمت شفیع المذنبین رحمتہ للعالمین حضرت محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم۔ الٰہی بحرمت خلیفۂ رسول اللہ حضرت علے مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ الٰہی بحرمت سبط رسول اللہ حضرت امام حسن رضی اللہ تعالےٰ عنہ۔ الٰہی بحرمت سبط رسول اللہ حضرت امام حسین رضی اللہ تعالےٰ عنہ۔ الٰہی بحرمت حضرت امام زین العابدین رضی اللہ تعالی عنہ الٰہی بحرمت حضرت امام محمد باقر رضی اللہ عنہ الٰہی بحرمت حضرت امام ہمام حضرت امام جعفر

صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ الٰہی بحرمت حضرت
امام موسیٰ کاظم رضی اللہ عنہ۔ الٰہی بحرمت حضرت
امام موسیٰ علی رضا رضی اللہ عنہ۔ الٰہی بحرمت حضرت
شیخ خواجہ معروف کرخی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت
حضرت خواجہ سری سقطی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی
بحرمت حضرت سید الطائفہ حضرت جنید بغدادی
رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شیخ ابوبکر
شبلی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت عبدالعزیز
تمیمی رضی اللہ عنہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شیخ عبدالواحد
ابن عبدالعزیز تمیمی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت
حضرت شیخ ابوالفرح طرطوسی رحمتہ اللہ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت شیخ ابوالحسن قرشی رحمتہ اللہ علیہ
الٰہی بحرمت حضرت شیخ ابوسعید مخزومی رحمتہ اللہ
علیہ۔ الٰہی بحرمت پیر پیران پیر دستگیر میران محی الدین
محبوب سبحانی قطب ربانی حضرت سید عبدالقادر
جیلانی رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شاہ
عبدالرزاق رحمتہ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شرف

الدین قتال رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت سیّد
عبدالوہاب رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت
سید بہاء الدین رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت
سید عقیل رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت سید
شمس الدین صحرائی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت
حضرت سیّد ابوالحسن رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت
حضرت سیّد گدا رحمٰن اول رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی
بحرمت حضرت سیّد شمس الدین عارف رحمۃ اللہ
علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت سیّد گدا رحمٰن ثانی رحمۃ
اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شاہ فضل رحمۃ اللہ
علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شاہ کمال کیتھلی رحمۃ
اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شاہ سکندر
رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت امام ربانی مجدّد
الف ثانی حضرت شیخ احمد فاروقی سرہندی رحمۃ
اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت خازن الرحمۃ حضرت شیخ
محمد سعید رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت دلیل الرحمٰن
حضرت شیخ عبدالاحد رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت

حضرت شیخ محمد عابد سنامی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شمس الدین حبیب اللہ مرزا جان جاناں رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت مجدد مائۃ الثالث والعشر نائب حضرت خیر البشر سیدنا و مولانا حضرت شاہ عبد اللہ المعروف بشاہ غلام علی احمدی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت والدی ماجدی مرشدی و مولائی شاہ ابوسعید رحمۃ اللہ علیہ برکمترین درویشان احمد سعید مجددی رحم فرما و از نسبت خاص این اکابر بہرہ ور کن۔

ذکر سلسلۂ چشتیہ

الٰہی بحرمت شفیع المذنبین رحمۃ للعالمین حضرت محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم۔ الٰہی بحرمت خلیفہ رسول اللہ حضرت علے مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ۔ الٰہی بحرمت خیر التابعین حضرت خواجہ حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شیخ عبد الواحد بن زید رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شیخ فضیل ابن عیاض رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت سلطان ابراہیم ادہم رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شیخ حذیفہ مرعشی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت حضرت شیخ ہبیرہ بصری رحمۃ اللہ علیہ

الٰہی بحرمت حضرت شیخ علو دینوری رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت شیخ ابو اسحاق شامی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت شیخ ابو احمد چشتی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت ابو محمد چشتی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت شیخ ابو یوسف چشتی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت شیخ مودود چشتی رحمۃ اللہ علیہ الٰہی بحرمت حضرت حاجی شریف زندنی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت شیخ عثمان ہارونی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت خواجۂ خواجگان و قطب ہندوستان امام الطریقہ حضرت معین الدین چشتی سنجری رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوشی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت شیخ فرید الحق والدین مسعود اجودھنی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت مخدوم عالم علاؤ الدین حضرت علی احمد صابر رحمۃ اللہ علیہ الٰہی بحرمت حضرت شمس الدین ترک پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت شیخ جلال الدین پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت حضرت شیخ احمد عبد الحق ردولوی رحمۃ اللہ علیہ - الٰہی بحرمت شیخ محمد عارفؒ - الٰہی بحرمت حضرت شیخ عبد القدوس گنگوہیؒ الٰہی بحرمت شیخ رکن الدینؒ - الٰہی بحرمت مخدوم حضرت عبد الاحد

رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت امام ربانی مجدد الف ثانی حضرت
شیخ احمد فاروقی سرہندی رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت خازن
الرحمۃ حضرت شیخ محمد سعید رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت دلیل
الرحمٰن حضرت شیخ عبدالاحد رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت
حضرت شیخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت قیم طریقہ احمدیہ
شمس الدین حبیب اللہ مرزا جان جانان رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی
بحرمت مجدد مائۃ الثالث والعشر نائب حضرت خیر البشر سیدنا
ومولانا حضرت شاہ عبداللہ المعروف بشاہ غلام علی احمدے
رحمۃ اللہ علیہ۔ الٰہی بحرمت قیوم زمان وقطب دوران والدی
ماجدی حضرت شاہ ابوسعید احمدی رحمۃ اللہ علیہ بر احقر الناس
احمد سعید مجددی کرم فرما و ذوق و شوق محبت و معرفت خود نصیب
کن۔ اَللّٰھُمَّ ارْضَ عَنْ ھٰؤُلَآءِ الْاَصْفِیَاءِ وَانْفَعْنِیْ عَنْ
کَمَالَاتِھِمْ وَبَرَکَاتِھِمْ کَمَا اَتَمَنّٰی وَاَشْتَھِیْ فقط

تمّت

شجرۂ منظومہ

سلسلۂ نقشبندیہ مجددیہ مظہریہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الٰہی از برائے شاہ لولاک ؛ شفیع روز محشر احمد پاک

بہ بوبکر صدیق خردمند ؛ کزو شد دین حق را زیب دو چند

بسلمان کو ز اصحاب عظیم است ؛ طریق شرع ازوی مستقیم است

بہ قاسم کہ از اہل یقین بود ؛ بسی ثابت قدم در راہ دین بود

بحرمت گلبن باغ ہدایت ؛ امام جعفر شاہ ولایت

بحق بایزید عارف حق ؛ کہ شد واصل بذکر و فکر مطلق

بحرمت بوالحسن آن خواجہ معروف ؛ کہ در زہد و ورع بس بود موصوف

بہ بوالقاسم کہ بودہ گرگانی ؛ نبودش در عبادت مثل و ثانی

برائے بوعلی مہر حقیقت ؛ کہ بودہ سالک چرخ طریقت

بہ یوسف خواجۂ صاحب تمیزے ؛ کہ جان را کس ندارد زو عزیزے

بہ عبدالخالق آن مہر آفاق ؛ کہ ہمتایش نیاورد دست خلاق

برائے عارف کامل فلک فر ؛ محمد عارف تابندہ اختر

بحضرت خواجہ محمود کامل ؛ کہ گنج معرفت او راست حاصل

پے میر علی[13] سردار عالم ❊ کہ از وی یافت رونق نسل آدم

بہ حضرت خواجۂ بابا[14] سماسی ❊ کہ از بس داشت خود حق شناسی

پی میر[15] کلال مست توحید ❊ کہ بر چرخ طریقت بود ناہید

پی خواجہ بہاء الدین[16] یکتا ❊ کہ نامد در جہانش مثل وہمتا

پی خواجہ علاء[17] الدین عطار ❊ کہ گشت از وی معطر مغز و پندار

بہ حضرت خواجہ مولانای یعقوب[18] ❊ کہ چون یوسف بعالم بود محبوب

پی حضرت عبید اللہ[19] احرار ❊ کہ مثلش در جہان کم بود ابرار

بہ مولانا محمد[20] معدن الجود ❊ کہ از وی دید ہر کس روی بہبود

پے حضرت محمد[21] محرم راز ❊ کہ اندر فقر بود او شاہ ممتاز

برای خواجہ[22] امکنگی خوشخو ❊ کہ در زہد و تقاوت بود نیکو

بفیض عام خواجہ باقی[23] باللہ ❊ کہ از سر حقیقت بود آگاہ

پے حضرت مجدد[24] الف ثانی ❊ کہ چون احمد ورا محمود خوانی

برائی حضرت خواجہ[25] محمد ❊ کہ در خلق و مروت بود احمد

بہ حضرت شیخ[26] سیف الدین درویش ❊ کہ تیغ جوہر حق داشت در خویش

پے نور محمد[27] کو چو خورشید ❊ شعاع حق بدل میداشت جاوید

بہ حضرت شیخ شمس[28] الدین تاباں ❊ حبیب اللہ مرزا جانجانان

بہ حق شاہ عبد اللہ[29] کامل ❊ کہ او می بود عارف مرد عاقل

بشاہ بوسعید[30] عارفِ حق ۔ ❁ بعالم بود ذاتش فیض مطلق
پے احمد سعید[31] شاہ دوراں ❁ نبودہ مثل او در زہد و عرفان
بشہ ولی النبی شاہ آفاق ❁ ندیدہ مثل او در حسن و اخلاق
خداوندا باین پیران عظام ❁ بکن دردو سرایم نیک انجام

تاریخ وماہ وسنین وفات حضرات شجرۂ نقشبندیہ مجددیہ مرقومہ بالا

۱ روز دوشنبہ ماہ ربیع الاول سنہ ۱۱ ہجری ۲ شب سہ شنبہ ۲۲ جمادی الاخری سنہ ۱۳ ہجری ۳ ۱۰ رجب سنہ ۲۳ ہجری ۴ ۲۴ جمادی الاولی سنہ ۱۰۱ھ ۵ دوشنبہ ۱۵ رجب سنہ ۱۳۴ھ ۶ ۱۴ شعبان سنہ ۲۶۱ھ ۷ ۱۵ رمضان سنہ ۴۲۵ھ ۸ ۴ ربیع الاول سنہ ۴۷۷ھ ۹ ۲۷ رجب سنہ ۵۳۹ھ ۱۰ ۱۲ ربیع الاول سنہ ۵۷۵ھ ۱۱ غرہ شوال ۱۲ ۱۷ ربیع الاول ۱۳ ۲۷ رمضان سنہ ۷۱۶ھ ۱۴ ۱۰ جمادی الاخری ۱۵ ۱۵ و نزد بعض ۸ جمادی الاخری سنہ ۷۷۲ھ ۱۶ شب دوشنبہ ربیع الاول سنہ ۷۹۱ھ ۱۷ شب چہارشنبہ بعد از نماز خفتن رجب سنہ ۸۰۲ھ ۱۸ ۵ صفر ۱۹ شب شنبہ ۲۹ ربیع الاول سنہ ۸۹۵ھ ۲۰ غرہ ربیع الاول ۲۱ ۱۹ محرم ۲۲ ۲۲ شعبان ۲۳ ۲۵ جمادی الاخری سنہ ۱۰۱۲ھ ۲۴ ۲۸ صفر سنہ ۱۰۳۴ھ ۲۵ ۹ ربیع الاول سنہ ۱۰۷۹ھ ۲۶ ۹ جمادی الاولی ۲۷ ۱۱ ذیقعدہ سنہ ۱۱۳۵ھ ۲۸ ۱۰ محرم سنہ ۱۱۹۵ھ ۲۹ ۲ صفر سنہ ۱۲۴۰ھ ۳۰ غرہ شوال سنہ ۱۲۵۰ھ ۳۱ ۲ ربیع الاول سنہ ۱۲۷۷ھ